

סנהדרין פרק ששי נגמר הדין
מתוך "גמרא נוקה"
על שם הורי נפתלי וחנה הולנדר הכ"מ

מקרא:

דברי הגמרא באותיות כאלה: ROD 12; רש"י בתוך הגמרא בסוגריים () ובתוך הסוגריים - אותיות MIRIAM 10; מראי מקומות גם MIRIAM 10; מובאות וציטטות בגופן NARKISIM; השלמת פסוקי המקרא בסוגריים () ובאותיות NARKISIM 10; הערות: בסוגריים [] באותיות CourierNew 10; ההערות עם קידומת ## אינם פשט הגמרא אלא הערת העורך לבדיקת הלומד.
תחילת עמוד - בתחילת שורה, אפילו באמצע משפט - כך:
(תענית ב, ב)
הגירסא: לפי דפוס וילנא עם אחדים מההגהות שעל הדף - לפי הנראה לי כנחוץ לצורך הפשט הפשוט.

מקרא: בתחילת הדף

הערות בשולי הדף - בתצוגת דף אינטרנט אפשר - באקפלורר - להניח עליהם את הסמן ואז מופיעה ההערה בחלון. אפשר גם לראות אם עוברים לתצוגה של דף הדפסה.

In Explorer, Footnotes become visible when the cursor rests on the number of the footnote.

הערות וטבלאות באנגלית - ע"י כולל עיון הדף, ראש הכולל הרב מרדכי קורנפלד -

Producers of the Dafyomi Advancement Forum, <mailto:daf@dafyomi.co.il>,

<http://www.dafyomi.co.il/>

This material is ©2009 by Julius Hollander 27 Bialik St., Petah Tikva, Israel 49351

Permission to distribute this material, with this notice, is granted - with request to notify of use at yeshol@gmail.com.

(סנהדרין מב, ב)

משנה:

נגמר הדין (לחובה) - מוציאים אותו לסוקלו (אידי דסקילה רישא דכולהו ארבע מיתות היא - מפרש מילי דידה ברישא, והדר מפרש שארא בפירקין דלקמן כסדר).
בית הסקילה היה חוץ לבית דין (רחוק מבית דין קצת), שנאמר: (ויקרא כד, יד) הוצא את המקלל [אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אתו כל העדה] ('הוצא' - אלמא לאו במקום הועד קטלוהו).

אחד עומד על פתח בית דין, והסודרין בידו (לקמיה מפרש למאי מיבעי), וסוס (אדם רוכב על סוס) רחוק ממנו כדי שיהא רואהו (ונמשך על צד בית הסקילה שיהא קרוב לרדוף אחר הנסקלין, ומציל; ומתרחק מזה שהסודרין בידו מלא עיניו, ובלבד שיוכל לראותו אם יניף בסודרין).

אומר אחד (מבית דין) "יש ללמד עליו זכות" - הלה (העומד על הפתח) מניף בסודרין (ורוכב הסוס היה מכיר בו) והסוס רץ ומעמידן (והוא רץ אחר המנהיגים ומעמידן עד שיחקרו בית דין אם יהא טעם בדבריו של זה); ואפילו הוא אומר "יש לי ללמד על עצמי זכות" - מחזירין אותו, אפילו ארבע וחמש פעמים - ובלבד שיש ממש (קצת ראייה הדומה לזכות) בדבריו (ובגמרא פריך: מנא ידעי הנך סוקלין אם יש ממש בדבריו? והלא לא תלמידים הם).

גמרא:

ובית הסקילה חוץ לבית דין הוה (חוץ לבית דין הוא דבעינן) ותו לא (אבל חוץ לשלש מחנות לא בעינן)? והא תניא 'בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות (בירושלים הוא דשייך למימר, דאיכא עזרה = מחנה שכינה, והר הבית = מחנה לויה, וכל העיר = מחנה ישראל; ובבתי דינים שבכל עיר ועיר נמי הוי בית הסקילה חוץ לעיר, דומיא דירושלים) '?
(ומשני:) אין, כדקאמרת, והא דקתני הכי - נפקא מינה ((מדתנן 'חוץ לבית דין')) דאי נפיק בי דינא ויתיב חוץ לשלש מחנות (וקבעי מקום הוועד שלהם חוץ לעיר, כגון שתי סנהדראות קטנות שהיו בירושלים: אחת על פתח העזרה ואחת יושב על פתח הר הבית, וכן כל שאר עיירות: אי קבעי מקומן חוץ לחומה) - עבדינן בית הסקילה חוץ לבית דין (רחוק מהן), כי היכי דלא מיתחזי בית דין רוצחין (דגנאי הדבר, דתנן (מכות דף ז.) 'סנהדרין ההורגת פעם אחת בשבוע נקראת חבלנית', וכל שכן אם יהיה קרוב למקומן מיחזי מקום איבוד נפשות); אי נמי (לכך היו מרחיקין בית הסקילה): כי היכי דתיהוי ליה הצלה (כדי שתהא שהות לסקילה באורך הדרך, ובתוך כך ימצא אחד ראייה של זכות, ויצילהו, ויחזירהו ויתיהוי ליה הצלה).

מנהני מילי (דבית הסקילה חוץ לשלש מחנות) ?
 דתנו רבנן : (ויקרא כד, יד) הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה [וסמכו כל השומעים את ידיהם
 על ראשו ורגמו אותו כל העדה] - חוץ לשלש מחנות; אתה אומר חוץ לשלש מחנות
 או אינו אלא חוץ למחנה אחת?
 נאמר כאן מחוץ למחנה ונאמר בפריש הנשרפין (פר העלם דבר של ציבור ופר כהן
 משיח שאינן נאכלין, אלא נשרפין כדכתיב) (ויקרא ד, יב) [והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה] [אל מקום
 טהור אל שפך הדשן ושרף אתו על עצים באש על שפך הדשן ישרף]: מה להלן חוץ לשלש מחנות
 - אף כאן חוץ לשלש מחנות.
 [## האם כאן גזירה שוה או בנין אב או רק גלוי מילתא?
 רש"י להלן כותב שזו גזירה שוה: נאמר קאמר - מגזירה שוה דפריש... - אך בידוע שרש"י
 אינו מקפיד לדייק בשמוש במונח גזירה שוה!
 תוספות ד"ה ונאמר בפריש הנשרפים: תימה! והא בקדשים דבר הלמד בהיקש [ויקרא ד, כא: כאשר שרף את הפר
 הראשון - היקש פר העלם דבר לפר משיח] אין חוזר ומלמד בגזירה שוה! [אם כן לדעת תוספות
 זהו גזירה שוה!] ואיכא למאן דאמר בפרק איזהו מקומן (זבחים דף נ.) דבתר המלמד אזלינן: כיון
 דמלמד קדש - אע"ג דלמד חול; והיא גופה תימה: בפר העדה מנא לן, כיון דפר כהן משיח לא גמר אלא
 מהיקשא דדשן? ולמאן דגמר בסוף איזהו מקומן (שם דף נז.) הימנו דבר אחר - א"ש [אתי שפיר]: דאגב
 דגמרינן ההוא מחנה שכתוב בו בהדיא - גמרינן מיניה אחריני. עד כאן.
 יש לבדוק האם ההיקש שאינו חוזר ומלמד בקדשים הוא היקש כזה: שהתורה
 בפירוש השווה את הקרבנות - או רק בהיקש של קרבת הפסוקים?
 שנית: מדוע ללמוד משני הפריש הנשרפים? אפשר ללמוד מפר כהן גדול
 ישירות! ?]

והתם מנלן ?
 דתנו רבנן [כמו סיפרא פרשת ויקרא דיבורא דחובא פרשה ב]: (ויקרא ד, יב) והוציא את כל הפר
 אל מחוץ למחנה [אל מקום טהור אל שפך הדשן ושרף אתו על עצים באש על שפך הדשן ישרף] - חוץ
 לשלש מחנות; אתה אומר חוץ לשלש מחנות, או אינו אלא חוץ
 למחנה אחת? כשהוא אומר (ויקרא ד, כא) [והוציא את הפר] אל מחוץ למחנה [ושרף אתו כאשר
 שרף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא] בפר העדה - שאין תלמוד לומר (אין אנו למדים
 ממנו כלום), שהרי כבר נאמר (שם) ושרף אותו כאשר שרף את הפר הראשון (של משיח,
 ובהוא כבר נאמר 'אל מחוץ למחנה' ומה בא זה ללמדנו?) - (אלא) ליתן לו מחנה שניה,
 וכשהוא אומר (בצו את אהרן בהוצאת הדשן של תפוח שעל המזבח החיצון) (ויקרא ו, ד) אל מחוץ
 למחנה בדשן [ופשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור] -
 שאין תלמוד לומר (שאין מלמדנו כלום), שהרי כבר נאמר (בפר כהן המשיח)
 (ויקרא ד, יב) על שפך הדשן ישרף (וכתיב בדידהו 'חוץ למחנה' - ממילא שמעינן דשפך הדשן חוץ למחנה
 הוא, ולמה נאמר כאן?) - ליתן לו מחנה שלישית (ליתן לכולם מחנה שלישית, דעל כרחיך
 כולהו בחד דוכתא עביד להו).
 ולילף (מקלל) משחוט חוץ (מ'חוץ למחנה' דשחוט חוץ, דהוי חוץ למחנה אחת, כדכתיב
 (ויקרא יז, ד) 'ואל פתח אהל מועד לא הביאו'): מה להלן חוץ למחנה אחת אף כאן חוץ
 למחנה אחת !
 מסתברא מפריש הנשרפין הוה ליה למילף, שכן 'הוצא' 'אל מחוץ
 למחנה' 'מכשיר' 'ומכפר' (סימן הוא: שדומה מקלל לפריש נשרפין בכל אלה, ולא לשחוט
 חוץ: 'הוצא' - במקלל ופריש נאמר הוצאה, ולא בשחוט חוץ; ונאמר בהן 'אל מחוץ למחנה' ובשחוט חוץ לא
 כתיב - אלא 'אשר ישחט מחוץ'; ו'מחוץ למחנה' האמור בשניהם - הכשר מצותן בכך, ומחוץ למחנה האמור
 בשחוט חוץ - אין הכשירן אלא עבירה היא! ובמקלל ופריש מכפר הוצאתו, כדאמרינן (לקמן דף מג.)
 במתניתין: 'היום הזה אתה עכור כו' אבל שחוט חוץ אינה כפרה אלא חטא !
 אדרבה: משחוט חוץ הוה ליה למילף, שכן 'אדם' (מחוץ למחנה דמקלל -
 באדם כתיב, וכן האמור בשחוט חוץ: אדם השוחט קאי: שלא ישחט מחוץ למחנה, ו'מחוץ למחנה' האמור
 בפריש - אפ"ר קאי, ולא אדם, דלא כתיב 'וצא' אלא 'והוציא' את כל הפר אל מחוץ למחנה'), 'חוטא'
 (מקלל חוטא הוא, ושוחט חוץ חוטא - לאפוקי פר, דלאו חוטא הוא), 'בנשמה' (מחוץ למחנה של
 שניהם - נטילת נשמה נאמר: זה נסקל וזה שוחט, אבל פר - שחוט ועומד; לישנא אחרינא: נטילת נשמה דשוחט
 חוץ היינו חיוב כרת שמתחייב בשחיטה זו), 'פיגול' (מחוץ למחנה דשחוט חוץ ומקלל - אי אתה
 מוצא פיגול על יד אותו חוץ למחנה, אבל פריש ראויין להתפגל על יד אותו חוץ למחנה: שאם שחטו על מנת
 להקטיר אימוריהן בחוץ - מתפגלין, ולישנא דקרא נקט: דקרי חוץ למקומו 'פיגול' כדאמרינן בזבחים (דף כח.)
 ואף על גב דלישנא דרבנן לא קרי 'פיגול' אלא 'חוץ לזמנו' !
 מכשיר ממכשיר עדיף ליה (למילף חוץ למחנה האמור בשני אלו; כך היא חובתו וראויין
 ללמוד זה מזה, ולא מחוץ למחנה דשחוט חוץ, שהוא שלא כדת וכמצוה).

רב פפא אמר (מהכא נפקא לן בית סקילה חוץ לשלש מחנות): משה היכא הוה יתיב?
 במחנה לויה (משה לוי היה ושרוי במחנה לויה), ואמר ליה רחמנא (ויקרא כד, יד)
 הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה [וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה] - חוץ

למחנה לוייה ; (ויקרא כד,כג) [וידבר משה אל בני ישראל] ויוציאו את המקלל אל מחוץ למחנה
[וירגמו אותו אבן] ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה] - חוץ למחנה ישראל.
האי מיבעי ליה לעשייה (לומר שכמו שנצטוו כך עשו) ! ?
עשייה בהדיא כתיבא :

(סנהדרין מג, א)

ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה (בההוא קרא כתיב; והרי כלל את הכל! למה לי 'ויוציאו'? שמע
מינה למנינא).

אלא מעתה (דדרשת 'ויוציאו' - דריש נמי) וירגמו אותו אבן (שם) - מאי עבדי ליה?
ההוא מבעי ליה לכדתניא: וירגמו אותו [ב]אבן: 'אותו' - ולא בכסותו
(ערום; ואף על גב דגבי צוואה כתיב 'ורגמו אותו' דשמע מינה בלא כסותו - אידי דכתיב 'אבן' לדרשה - כתב
נמי 'אותו'); 'אבן' - שאם מת באבן אחת יצא; ואצטריך למיכתב 'אבן'
ואיצטריך למיכתב 'אבנים' (במקלל כתיב 'אבן' ובמקושש כתיב 'אבנים': [במדבר טו,לו:
ויוציאו אותו כל העדה אל מחוץ למחנה וירגמו אותו באבנים וימת כאשר צוה ה' את משה]) : דאי כתב רחמנא
'אבן' הוה אמינא היכא דלא מת בחדא - לא נייתי אחריתי
ומיקטליה, כתב רחמנא 'אבנים'; ואי כתב רחמנא 'אבנים' הוה
אמינא מעיקרא נייתי תרתי - כתב רחמנא אבן;
והא האי תנא (דלעיל) 'נאמר' קאמר (מגזרה שוה דפרים יליף לה, והיכי אתא רב פפא
לאיפלוגי עליה דתנא) ?

'אילו לא נאמר' קאמר, והכי קאמר (תנא דברייתא): אילו לא נאמר
קרא - הייתי אומר גזירה שוה; עכשיו שנאמר קרא - גזירה שוה
לא צריך (כלומר: הא דיליף לה מגזירה שוה - לאו דוקא, אלא הכי קאמר: אי נמי לא הוה נפיק
ממשמעותא דקרא - אכתי לא הוה יכילנא למימר חוץ למחנה אחת, דמיתנינא שלש מחנות מגזירה שוה דפרים;
והשתא - אפילו גזירה שוה לא צריך) .

רב אשי אמר: משה היכא הוה יתיב? - במחנה לוייה, ואמר ליה
רחמנא 'הוצא את המקלל' - חוץ למחנה לוייה ('הוצא' גרידא - משמע הוציאו
ממקומך); (וכי הדר כתיב) 'אל מחוץ למחנה' - חוץ למחנה ישראל (לאפוקי ממחנה
ישראל קאמר); 'ויוציאו את המקלל' - לעשייה;
עשייה בהדיא כתיב בהו: 'ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה' ! ?
ההוא מיבעי ליה: חד לסמיכה וחד לדחייה (דכתיבי בצוואה ולא מיפרשי
בעשייה: הדר טיים קרא 'ובני ישראל עשו' אף סמיכה ודחייה: סמיכה - 'וסמכו כל השומעים'; דחייה לאו הכא
כתיבא, אלא מסיני: 'ירה ירה': מכאן שאחד מן העדים בא ודוחהו ומפילו מגובה בית הסקילה לארץ, דבית
הסקילה גבוה שתי קומות) .

אמרו ליה רבנן לרב אשי: לדידך (דדרשת 'הוצאה' באפי נפשיה 'ואל מחוץ למחנה'
באפי נפשה) - כל הני 'הוציא' דכתיבי בפרים הנשרפים מאי דרשת בהו?
קשיא .

אחד עומד כו' [יש ללמד עליו זכות] - הלה מניף בסודרין והסוס רץ
ומעמידן:] :

אמר רב הונא: פשיטא לי: אחד אבן שנסקל בה ואחד עץ שנתלה בו
ואחד סיף שנהרג בו ואחד סודר שנחנק בו - כולן משל צבור;
מאי טעמא? דמדידה לא אמרינן ליה 'זיל וליתיה וליקטול
נפשיה';

בעי רב הונא: סודר שמניפין בו וסוס שרץ ומעמידן - משל מי
הוא? כיון דהצלה דידיה - מדידה הוא, או דילמא כיון דבי
דינא מחייבין למעבד בה הצלה - מדידהו?
ותו: הא דאמר רבי חייא בר רב אשי אמר רב חסדא: היוצא ליהרג
משקין אותו קורט של לבונה בכוס של יין כדי שתטרף דעתו (ולא
ידאג ויתמהמה בהריגתו), שנאמר (משלי לא,1) תנו שכר לאובד ויין למרי נפש, ותניא:
'נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן'; לא
התנדבו נשים יקרות - משל מי?
הא - ודאי מסתברא משל צבור: כיון דכתיב 'תנו' - מדידהו .

בעא מיניה רב אחא בר הונא מרב ששת: אמר אחד מן התלמידים "יש
לי ללמד עליו זכות" ונשתתק (נאלם) - מהו (מי אמר אי לא אישתתק הוה ממש
בדבריו, וצריך לסתור את הדין ולהביא [שני] דיינין אחרים) ?

מנפח רב ששת בידיה (כלומר: רוח הוא זה שאמרת): נשתתק (כיון שנשתתק - מה הועיל?)
- (אי להכי אתית למיחש) אפילו אחד בסוף העולם נמי (אימא בכל היוצאין ליהרג
"שמא יש אחד בסוף העולם שידע לו זכות") ? !
(ופרכין: מי דמי?) התם לא קאמר, הכא קאמר!
- מאי ?

תא שמע דאמר רבי יוסי בר חנינא: 'אחד מן התלמידים שזיכה
(שהוציא דבריו וטעמו לאור) ומת - רואין אותו כאילו חי ועומד במקומו' !
זיכה - אין, לא זיכה - לא.
זיכה פשיטא לי, 'אמר' תיבעי לך (מי אמר 'זיכה' דוקא? או דילמא רבי יוסי - אורחא
דמילתא קאמר: שאין דרך לתלמיד לומר "יש לי ללמד זכות" ומשתתק, וכן מיתה - דמסתמא מיד אומר
ראיותיו; ומיהו היכא דאיתרמי - אימא דטבירא ליה נמי הכי) .

אפילו הוא כו' [אומר "יש לי ללמד על עצמי זכות" - מחזירין אותו,
אפילו ארבע וחמש פעמים - ובלבד שיש ממש בדבריו]:
ואפילו פעם ראשונה ושניה (נמי קאמר 'ובלבד שיש ממש בדבריו', ואי ליכא ממש לא
מהדרנא)? והתניא: 'פעם ראשונה ושניה - בין שיש ממש בדבריו בין
שאיין ממש בדבריו מחזירין אותו, מכאן ואילך: אם יש ממש
בדבריו מחזירין אותו, אין ממש בדבריו אין מחזירין אותו' !
אמר רב פפא: תרגומה מפעם שניה ואילך.
מנא ידעי (אם יש ממש או לא? וכי שלוחים תלמידים בעינן שיהו סוקלין)?
אמר אביי: דמסרינן ליה (מפעם שניה ואילך) זוגא דרבנן (שני תלמידי חכמים
לילך עמו): אי איכא ממש בדבריו - אין, אי לא - לא.
ולימסר ליה מעיקרא (בתחלת הליכתם, ולא יחזירוהו אפילו פעם ראשונה אלא אם כן יש ממש
בדבריו)?
אגב דבעית - לא מצי אמר כל מאי דאית ליה.

משנה:
מצאו לו זכות - פטרוהו, ואם לאו יצא ליסקל;
וכרוז יוצא לפניו: איש פלוני בן פלוני יוצא ליסקל על שעבר
עבירה פלונית, ופלוני ופלוני עדיו; כל מי שיודע לו זכות יבא
וילמד עליו.

גמרא:
אמר אביי: וצריך למימר (נמי) 'ביום פלוני ובשעה פלונית ובמקום
פלוני', דילמא איכא דידעי ואתו ומזים להו.

וכרוז יוצא לפניו:
לפניו (דמשמע בהליכתו) - אין, מעיקרא (ארבעים יום קודם) לא? והתניא:
בערב הפסח תלאוהו ליש"ו הנוצרי, והכרוז יוצא לפניו ארבעים
יום קודם שהוא יוצא ליסקל 'על שכישף והסית והדיח את ישראל;
כל מי שיודע לו זכות - יבא וילמד עליו' ולא מצאו לו זכות,
ותלאוהו בערב הפסח.
אמר עולא: ותסברא בר הפוכי זכות הוא? מסית הוא, ורחמנא אמר
(דברים יג, ט) [לא תאבה לו ולא תשמע אליו ולא תחוס עינך עליו] לא תחמול ולא תכסה עליו! ? אלא
שאני יש"ו דקרוב למלכות הוה.
תנו רבנן: חמשה תלמידים היו לו ליש"ו: מתאי נקאי נצר ובוני
ותודה; אתיוהי למתי, אמר להו: מתי ייהרג? הכתיב (תהלים מב, ג) [צמאה
נפשי לאלקים לאל חי] מתי אבוא ואיראה פני אלהים? !
אמרו לו: אין, מתי ייהרג, דכתיב (תהלים מא, ו) [אויבי יאמרו רע לין] מתי ימות
ואבד שמו.
אתיוהו לנקאי, אמר להו: נקאי ייהרג? הכתיב (שמות כג, ז) [מדבר שקר תרחק]
ונקי וצדיק אל תהרוג [כי לא אצדיק רשע] ? !
אמרו לו: אין, נקאי ייהרג, דכתיב (תהלים יח, ח) [ישב במארב חצרים] במסתרים
יהרוג נקי [עיניו לחלכה יצפנו].
אתיוהו לנצר, אמר: נצר ייהרג? הכתיב (ישעיהו יא, א) [ויצא חטר מגזע ישי] ונצר
משורשיו יפרה ? !

אמרו לו: אֵין, נצר ייהרג, דכתיב (ישעיהו יד, יט) ואתה השלכת מקברך כנצר
נתעב [לבש הרגים מטעני חרב יורדי אל אבני בור כפגר מובס]
אתיוהו לבוני, אמר: בוני ייהרג? הכתיב (שמות ד, כב) [ואמרת אל פרעה כה אמר
ה'] בני בכורי ישראל! ?
אמרו לו: אֵין, בוני ייהרג, דכתיב (שמות ד, כג) [ואמר אליך שלח את בני ויעבדני
ותמאן לשלח] הנה אנוכי הורג את בנך בכורך.
אתיוהו לתודה, אמר: תודה ייהרג? הכתיב (תהלים ק, א) מזמור לתודה [הריעו
לה' כל הארץ]! ?
אמרו ליה: אֵין, תודה ייהרג, דכתיב (תהלים נ, כג) זובח תודה יכבדנני [ושם דרך
אראנו בישע אלקים].

(סנהדרין מג, ב)

אמר רבי יהושע בן לוי: כל הזובח את יצרו (לאחר שהסיתו לחטוא - הוא
זובחו והורגו, ושב בתשובה) ומתודה עליו - מעלה עליו הכתוב כאילו כיבדו
להקב"ה בשני עולמים: העולם הזה והעולם הבא, דכתיב (תהלים נ, כג)
זובח תודה יכבדנני [ושם דרך אראנו בישע אלקים] (שני נוני"ן דריש לשני כבודים).
ואמר רבי יהושע בן לוי: בזמן שבית המקדש קיים, אדם מקריב
עולה - שכר עולה בידו; מנחה - שכר מנחה בידו, אבל מי שדעתו
שפלה - מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב כל הקרבנות כולן, שנאמר
(תהלים נא, יט) זבחי אלהים רוח נשברה [לב נשבר ונדכה אלקים לא תבזה] ('זבחי אלהים' לשון רבים
משמע); ולא עוד, אלא שאין תפלתו נמאסת, שנאמר (שם) לב נשבר ונדכה
אלהים לא תבזה (אין דרכך לבזות).

משנה:

היה רחוק מבית הסקילה כעשר אמות - אומרים לו "התודה! שכן
דרך כל המומתין מתודין; שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא,
שכן מצינו בעכ"ל: שאמר לו יהושע (יהושע ז, יט) [ויאמר יהושע אל עכן] בני שים נא
כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה [והגד נא לי מה עשית אל תכחד ממני] (יהושע ז, כ) [וען עכן את
יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי וכזאת וכזאת] [עשיתי] וגו' [פסוק כא: ואראה בשלל וכו'] ('כזאת וכזאת
עשיתי' - בגמרא מפרש שמעל בחרמים אחרים); ומניין שכיפר לו וידויו? שנאמר
(יהושע ז, כה) [ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכרך ה' ביום הזה] [וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש
ויסקלו אתם באבנים] - ביום הזה אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא;
ואם אינו יודע להתוודות - אומרים לו: אמור "תהא מיתתי כפרה
על כל עונותי"!

רבי יהודה אומר: אם היה יודע שהוא מזומם (שהעדים שקרים ובמחשבתם
הרעה הרגוהו) - אומר "תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון
זה"!

אמרו לו: אם כן יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו (אף החוטאים
יהו אומרים כן לנקות את עצמן מן הבריות, ויוציא לעז על העדים והדיינים)!

גמרא:

תנו רבנן: [יהושע ז, יט] [ויאמר יהושע אל עכן בני שים] נא [כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד
נא לי מה עשית אל תכחד ממני]: אֵין 'נא' אלא לשון בקשה: בשעה שאמר הקב"ה
ליהושע (יהושע ז, יא) חטא ישראל [וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם
כחשו וגם שמו בכליהם]; אמר לפניו: ריבוננו של עולם! מי חטא?
אמר ליה: וכי דילטור (רכיל) אני? לך הפל גורלות!
הלך והפיל גורלות, ונפל הגורל על עכן. אמר לו (עכן): יהושע!
בגורל אתה בא עלי (להורגני שלא בעדים)? אתה ואלעזר הכהן שני גדולי
הדור אתם: אם אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם - הוא נופל!
אמר לו בבקשה ממך (היינו דקאמר ליה 'נא') - אל תוציא לעז על הגורלות,
שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל, שנאמר (במדבר כו, נה) אך בגורל יחלק את
הארץ [לשמות מטות אבתם ינחלו].

'תן [לן] תודה' - אמר רבינא: שחודי שחדיה במילי (השחידו בשוחד דברים עד
שהודה): כלום נבקש ממך אלא הודאה? תן לו תודה והיפטר (שכשאמר לו
'תן לו תודה' - סבור שאין מבקשין ממנו אלא הודאה, ולא יהרגוהו)! מיד (יהושע ז, כ) [וען עכן את
יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי] (במעל זה) לה' אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי.

אמר רב אסי אמר רבי חנינא: מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים: שנים בימי משה (אותה של כנעני מלך ערד, דכתיב (במדבר כא,ב) 'וידר ישראל נדר וגו' 'והחרמתי את עריהם': אסרום עליהם בהנאה, וכיוצא בזו עשה בעיירות אחרות, ולא נתפרסמו) ואחד בימי יהושע, שנאמר '[נ]כזאת וכזאת עשיתי' (וכזאת וכזאת עשיתי [כמו שעשיתי עכשיו] - הרי שלשה) . רבי יוחנן אמר משום רבי אלעזר ברבי שמעון: חמשה: ארבעה בימי משה ואחד בימי יהושע, שנאמר 'אנכי חטאתי וכזאת וכזאת עשיתי' !

ועד השתא - מאי טעמא לא איענוש (ישראל על מעילתו - כי היכי דאינוש השתא) ? אמר רבי יוחנן משום רבי אלעזר ברבי שמעון: לפי שלא ענש (המקום את צדיקים שבישראל) על הנסתרות (שבד עובדי עבירה אלא על העבירות הידועות) עד שעברו ישראל את הירדן (ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל, ונעשו ערבים זה בזה, כדאמרין במסכת סוטה (דף לז:): מיד נענשו זה על זה, ואפילו לא ידע זה בעבירות שבד חבירו; ובימי עכן כבר עברו את הירדן) .

כתנאי: (דברים כט,כח) הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם [לעשות את כל דברי התורה הזאת] למה נקוד על לנו ולבנינו ועל עי"ן שבעד? מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן (נראה לי דהכי גרסינן: מלמד שנענש על הנסתרות משעברו; ולמאי דגרס נמי 'שלא ענש עד שעברו' - היא היא, והכי קאמר: מלמד שמה שלא ענש על הנסתרות - לא נהג אלא עד שעברו, אבל משעברו - ענש; והכי דרשינן לקרא: הנסתרות לה' אלהינו משמע עליו לבקש עלבון העבירה וליפרע מן העוברים, ואין עלינו עונש בדבר; והנגלות לנו - קולר תלוי בצואר כולנו; ואי לאו נקודה - הוה אמינא כך היא המדה: לעולם; באתה הנקודה לדרוש דאין מדה זו נוהגת לפוטרו מן הנסתרות אלא עד שעברו את הירדן; והיה לו לנקוד את הנקודה הזאת על לה' אלהינו ללמד שלא עד עולם הן לה' אלהינו, אבל לאו אורח ארעא לנקוד את השם; ונקוד על לנו ולבנינו לומר שאין כאן מקומו ממש, אלא למעלה מן הנגלות נמי ניתן לדרוש, כך הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו: שאף אנו נענשים; ומיהו אי הוה כתיב ליה הכי - הוה משמע דאף קודם שעברו את הירדן נמי! להכי פלגינהו ונקד, לומר: דלכאן ולכאן הוא נדרש, ולומר לך דעד השתא - בסוף ארבעים שנה: שנאמר להם מקרא זה בערבות מואב - לא היו הנסתרות אלא לה' אלהינו, אבל מכאן ואילך - הם אף לנו ולבנינו; ונקודה דע"ן שבעד - לחלק באתה: דלא תימא מעולם ועד עולם, אלא מעתה מתחלת מדה זו, ותנהוג עד עולם) - דברי רבי יהודה; אמר לו רבי נחמיה: וכי ענש על הנסתרות (האחרים) לעולם? והלא כבר נאמר 'עד עולם' (ואי לא אפטורא דנסתרות קאי, לאשמועינן דעד עולם תנהוג מדה זו, דלא תימא: משעברו את הירדן ויקבלו עליהם ערבות - יענשו זה על זה, למה לי דכתביה? אי משום חיובא דנגלות - פשיטא דעונש הנהוג עכשיו ינהוג לעולם, דלמה יפסוק) ? ! אלא (הנקודה לימדתך דהאי דכתיב הנגלות לנו ולבנינו - לאו עד הנה נהגה מדה זו, אלא מכאן ואילך: דכל נקודה - למעט: ד) כשם שלא ענש על הנסתרות - כך לא ענש (את אחרים) על עונשין שבגלוי עד שעברו ישראל את הירדן .

אלא (לרבי נחמיה כיון דאף משעברו לא ענש על הנסתרות)

(סנהדרין מד, א)

עכן מאי טעמא איענוש (ישראל עליה? הלא מן הנסתרות היא) ? משום דהוה ידעי ביה אשתו ובניו .

(יהושע ז,יא) חטא ישראל [וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם]; אמר רבי אבא בר זבדא: אף על פי שחטא - ישראל הוא ('חטא ישראל': מדלא אמר 'חטא העם' - עדיין שם קדושתם עליהם) .

אמר רבי אבא: היינו דאמרי אינשי: אסא [הדס] דקאי ביני חילפי (אורטיא"ש [סרפדים]) - אסא שמיה, ואסא קרו ליה .

(שם) וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם [וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם כחשו וגם שמו בכליהם]; אמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא: מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה, שנאמר חמשה 'גם' [יד רמה: כל אחד כתוב בחומש אחר: ברית - בבראשית, וכו'] ;

ואמר רבי אילעא משום רבי יהודה בר מספרתא: עכן - מושך בערלתו היה (משך את עור אמתו תמיד עד שנשתרבה וכיסתה את ראש הגיד, כדי שלא יראה מהול); כתיב הכא 'וגם עברו את בריתי' וכתוב התם (בראשית יז,יד) [וערל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכרתה הנפש ההוא מעמיה] את בריתי הפר ; פשיטא (הא רבי אילעא גופיה אמר דעבר על כל התורה) ? ! מהו דתימא במצוה גופיה לא פקר (לא הפקיר עצמו כל כך) - קא משמע לן .

(יהושע ז,טו) [והיה הנלכד בחרם ישרף באש אתו ואת כל אשר לו כי עבר את ברית ה'] וכי עשה נבלה בישראל: אמר רבי אבא בר זבדא: מלמד שבעל עכן נערה המאורסה :

כתיב הכא 'וכי עשה נבלה' וכתוב התם (דברים כב, כא) [והוציאו את הנער אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה] כי עשתה נבלה בישראל [לזנות בית אביה ובערת הרע מקרבך]. פשיטא ! ?

מהו דתימא כולי האי (רע לשמים ורע לבריות: לבייש את משפחתה ולאוסרה על בעלה) לא פקר נפשיה - קא משמע לן. רבינא אמר: דיניה כנערה המאורסה, דבסקילה (נצטוו לסקלו).

אמר ליה ריש גלותא לרב הונא: כתיב (יהושע ז, כד) ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הכסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו [וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור] - אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו? אמר ליה: וליטעמיך: אם הוא חטא, כל ישראל מה חטאו, דכתיב 'וכל ישראל עמו' - אלא לרדותן (שיראו את קלקולו ויזהרו בעצמן ולא יוסיפו למעול בחרם)? הכי נמי כדי לרדותן.

(יהושע ז, כה) [ויאמר יהושע מה עכרתנו יעכך ה' ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן] וישרפו אותם באש ויסקלו אותם באבנים; בתרתי? אמר רבינא: הראוי לשריפה (כסף זהב ובגדים) - לשריפה, הראוי לסקילה (הוא שורו ובהמותיו) - לסקילה (וקנס היה: לרדות את האחרים).

(יהושע ז, כא) ואראנה בשלל אדרת שנער אחת טובה ומאתים שקלים כסף [ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם והנם טמונים בארץ בתוך האהלי והכסף תחתיה]; רב אמר: איצטלא דמילתא (טלית של צמר נקי בן יומו, שמכבנין אותו למילת - מלבישים [את הכבש] לבוש, שלא יתלכלך צמרו), ושמאל אמר סרב לא דצריפא (צבוע בצריף שקורין אלו"ס).

(יהושע ז, כג) [ויקחם מתוך האהל ויבאום אל יהושע ואל כל בני ישראל] ויציקום לפני ה'; אמר רב נחמן: בא וחבטם לפני המקום, אמר לפניו: ריבוננו של עולם! על אלו תיהרג רובה של סנהדרין? - דכתיב (יהושע ז, ה) ויכו מהם אנשי העי כשלשים וששה איש [וירדפום לפני השער עד השברים ויכום במורד וימס לבב העם ויהי למים], ותניא: שלשים וששה ממש - דברי רבי יהודה; אמר לו רבי נחמיה: וכי שלשים וששה היו? והלא לא נאמר אלא 'כשלשים וששה איש' אלא זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין.

אמר רב נחמן אמר רב: מאי דכתיב (משלי יח, כג) תחנונים ידבר רש ועשיר יענה עזות? 'תחנונים ידבר רש' - זה משה (כשהיה צריך לבקש רחמים על ישראל - היה מדבר בלשון רכה); 'ועשיר יענה עזות' - זה יהושע; מאי טעמא? אילימא משום דכתיב 'ויציקום לפני ה' ואמר רב נחמן: בא וחבטן לפני המקום - אטו פנחס לא עביד הכי? והכתיב (תהלים קל, ו) ויעמד פנחס ויפלל ותעצר המגפה, ואמר רבי אלעזר: 'ויתפלל' לא נאמר אלא 'ויפלל': מלמד שעשה פלילות (דף) עם קונו: בא וחבטן לפני המקום, אמר לפניו: רבוננו של עולם! על אלו יפלו עשרים וארבעה אלף מישראל - דכתיב (במדבר כה, ט) ויהיו המתים במגפה ארבעה ועשרים אלף?!

ואלא מה כא (יהושע ז, ז) [ויאמר יהושע אהה' אלקים] למה העברת העביר את העם הזה את הירדן [לתת אתנו ביד האמרי להאבידנו ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן]? משה נמי מימר אמר: (שמות ה, כב) [וישב משה אל ה' ויאמר ה'] למה הרעתה לעם הזה [למה זה שלחתני]!

אלא מה כא (שם) 'ולו הואלנו ונשב בעבר הירדן' ('ולו הואלנו': ולואי שהואלנו לישוב ולא לעבור את הירדן, משמע: שטוב היה לנו שלא לקיים מצוותך שאמרת לנו 'קום עבור את הירדן')!

(יהושע ז, י) ויאמר ה' אל יהושע קום לך [למה זה אתה נפל על פניך] ('קום לך': משלך ומידך היתה זאת להם שאף בשבילך נענשו שלא קיימת את דברי); דריש רבי שילא: אמר ליה הקב"ה: שלך קשה משלהם: אני אמרתי (דברים כז, ד) והיה בעברכם את הירדן תקימו [את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד] ואתם ריחקתם ששים מיל (הר גרזים והר עיבל רחוקים ששים מיל מן הירדן - במסכת סוטה (דף לו.) - ושם הקימו את האבנים)! בתר דנפק, אוקים רב אמורא עליה ודרש (יהושע יא, טו) כאשר צוה ה' את משה עבדו כן צוה משה את יהושע וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מכל אשר צוה ה' את משה (מקרא כתוב כן, ולא יפה דרש רבי שילא שיהושע שינה) - אם כן מה תלמוד לומר 'קום לך'? אמר ליה: אתה גרמת להם (שלא היה לך לאסור עליהם ביזת יריחו); והיינו

דקאמר ליה בעי: (יהושע ח,ב) ועשית לעי ולמלכה כאשר עשית ליריחו ולמלכה וגו' [רק שללה ובהמתה תבזו לכם שים לך ארב לעיר מאחריה] (רק שללה ובהמתה תבזו - שלא תחרימם עוד) .

(יהושע ה,יג-יד) ויהי בהיות יהושע ביריחו וישא עיניו וירא וגו' [והנה איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו] [פסוק יד] ויאמר לא כי אני שר צבא ה' עתה באתי ויפול יהושע אל פניו ארצה וישתחו [ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו] - היכי עבד הכי (דמשתחוה לאדם בלילה דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לצרינו (יהושע ה,יג) מכלל דלילה הוא: דאי ביממא - וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם?) ? והאמר רבי יוחנן: אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה, חיישינן שמא שד הוא (ואין מוציאין שם שמים על המזיק, ו'שלום' - שם שמים הוא, שנאמר (שופטים ו,כד) ויקרא לו ה' שלום וכל שכן שאין משתחוה, דדומה כמשתחוה לשעירים) ?

שאני התם, דקאמר ליה 'אני שר צבא ה' עתה באתי וגו' .
ודילמא משקרי?
גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה.

(סנהדרין מד,ב)

אמר ליה: ('עתה באתי' דרשינן: מדקאמר ליה 'עתה באתי' מכלל דמילתא אחריתי אמר ליה דמהדר ליה 'עתה באתי') אמש (אמש = היום כשהעריב; בין הערביים קרי ליה נמי 'אמש', שאין זה אלא לשון ערבית) ביטלתם תמיד של בין הערביים ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה (וכיון דביום אי אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות - צריכים אתם לעסוק בתורה בלילה, והיה לך לשכב בגלגל, ששם המחנה, ולא במצור) !

על איזה מהן באת?

אמר ליה: עתה באתי (על שם [צ"ל 'של' ?] עכשיו באתי, ליפרע); מיד (יהושע ח,יג) [וישימו העם את כל המחנה, אשר מצפון לעיר, ואת עקבו, מים לעיר] וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק (מיד נזהר יהושע ולא הוסיף עוד לבא במצור בלילה); ואמר רבי יוחנן: (לכך נאמר בעי 'וילן יהושע בלילה ההוא בתוך העמק':) מלמד שלן בעומקה של הלכה (גירסת רש"י: עומקה של תורה) .

אמר שמואל בר אוניא משמיה דרב: גדול תלמוד תורה יותר מהקרבת תמידין שנאמר (יהושע ח) 'עתה באתי' .

אמר ליה אביי לרב דימי: האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה: (משלי כח, ט) אל תצא לריב מהר פן מה תעשה באחריתה בהכלים אותך רעך (פסוק ט) ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל?

בשעה שאמר לו הקב"ה ליחזקאל: לך אמור להם לישראל: אביך האמורי ואמך חתית (תרח ואבותיו מכנען באו) [כנראה הכוונה ליחזקאל טז, ג: ואמרת כה אמר ה' אלקים לישראל מכרתך ומלדתך מארץ הכנעני אביך האמורי ואמך חתית] - אמרה רוח פסקונית (גבריאלי) לפני הקב"ה: ריבוננו של עולם! אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך, אתה אומר להם ומכלים אותם (שאתה קורא אותם 'אמורי' ו'חית') !! ריבך ריב את רעך (אם יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם) וסוד אחר אל תגל (וסוד של אברהם ושרה אל תגל לבנותם, פן מה תעשה בבואם אברהם ושרה לפניך ואומרים "מה חטאנו לך שאתה מכלימנו"?) !

ומי אית ליה (לגבריאלי) רשותא כולי האי (להטיח דברים כלפי מעלה) ?
אין! דאמר רבי יוסי ברבי חנינא: שלש שמות יש לו: פיסקון, איטמון, סיגרון: 'פיסקון': שפוסק דברים כלפי מעלה;
'איטמון': שאוטם עונותיהן של ישראל; 'סיגרון': כיון שסוגר (שאין לו רשות לבקש רחמים כיון שגברה חמה) - שוב אינו פותח (אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל) .

(איוב לו,יט) היערוך שועך לא בצר [וכל מאמצי כח] (כך היו אומרים חביריו לאיוב: כלום הקדמת שועך לא בצר: עד לא באה הצרה - אם היית עושה כן היו הכל מאמצים את כחך) - אמר רבי אלעזר: לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שאילמלא לא הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי - לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט

ריש לקיש: אמר כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה - אין לו צרים (יכולים להסטינו) מלמעלה;

רבי יוחנן אמר: לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו, ואל יהו לו צרים מלמעלה ('הכל מאמצים את כחו': שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה; והכי משמע היערוך שועך: אם באתה לערוך שועך - כזאת תערכה: שלא יהו לך צרים, ושהכל יהו במאמצי כחך) .

מנין שכיפר לו וידויו וכו' [שנאמר (יהושע ז) ויאמר יהושע מה עכרתנו יערכך ה' ביום הזה - ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא; ואם אינו יודע להתוודות - אומרים לו: אמור "תהא מיתתי כפרה על כל עונותי". רבי יהודה אומר: אם היה יודע שהוא מזומם - אומר תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה. אמרו לו: אם כן יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו]:

תנו רבנן: מנין שכיפר לו וידויו? - שנאמר (יהושע ז,כה) ויאמר לו יהושע מה עכרתנו יערכך ה' היום הזה [וירגמו אותו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים] - היום הזה אתה עכור, ואי אתה עכור לעולם הבא; וכתוב (דברי הימים א ב,ו) ובני זרח זמרי (זמרי הוא עכן, כדמפרש לקמיה, וכוללו הכתוב עם שאר אחיו שהיו צדיקים) ואיתן והימן וכלכל ודרדע כולם חמשה - מאי 'כולם חמשה' - כולן חמשה הן לעולם הבא.

כתיב 'זמרי' וכתוב 'עכן' (הכא קחשיב לבני זרח ולא כתיב 'עכן' (וביהושע ז,כד) כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא בריה הוא): רב ושמואל (דאמרי תרוייהו: הוא עכן הוא זמרי): חד אמר: עכן שמו, ולמה נקרא שמו 'זמרי'? שעשה מעשה זמרי (נואף, כדאמין לעיל: בא על נערה המאורסה; ועוד: שנענשו ונגפו ישראל בעונו, כמו שנענשו על ידי זמרי: דמתו עשרים וארבעה אלף, וכאן רובה של סנהדרין); וחד אמר 'זמרי' שמו, ולמה נקרא שמו 'עכן'? שעכן עונותיהן של ישראל (גלגל עליהם פקודות עוונותיהם, כעכנא זו שמתגלגלת בהיקף עגול)!

אם אינו יודע להתוודות כו' רבי יהודה אומר כו' לנקות עצמן: וינקו עצמן (ומאי איכפת לן דקאמרו רבנן דאם כן כל אדם אומר כן)? (ומשני): כדי שלא להוציא לעז על בתי דינין ועל העדים. תנו רבנן: מעשה באדם אחד שיצא ליהרג, אמר: "אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ואם אין בי עון זה - תהא מיתתי כפרה לכל עונותי, ובית דין וכל ישראל מנוקין; והעדים לא תהא להם מחילה לעולם!" וכששמעו חכמים בדבר - אמרו: להחזירו אי אפשר, שכבר נגזרה גזירה (שכבר נגמר הדין), אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים. פשיטא - כל כמיניה (וכי נאמן הוא, דחשדינן ליה לטהדי למימר "יהא קולר תלוי בצואר עדים")!?

לא, צריכא דקא הדרי בהו סהדי. וכי הדרי בהו - מאי הוי? כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (דבר המכחיש את הראשון, דכתיב (ויקרא ה,א) "אם לא יגיד" - אהגדה קמייתא קפיד קרא, ואפילו מיחשדינהו נמי לא מיבעי, דאיכא למימר דהאי דהדרי בהו - דאמרי: מה לנו לחוב בדמו)? לא, צריכא דאע"ג דקא יהבי טעמא למילתייהו ("מפני שנאה פלונית היינו שונאים אותו"), כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא (מעשה במוכס אחד: ישראל רשע אחד, שמת, ובו ביום מת אדם גדול בעיר, ובאו כל בני העיר ונתעסקו במסתו, וקרובי אותו מוכס הוציאו גם את מסת המוכס אחריו, וקפצו עליהם אויבים והניחו המסות וברחו, והיה שם תלמיד אחד שישב לו עם מסת רבו; לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את החכם ונתחלפה להם מסתו בשל מוכס, והיה אותו תלמיד צועק ולא הועיל, וקרובי המוכס קברו את החכם, ונצטער בה אותו תלמיד מאד: מה חטא גרם ליקבר זה בבזיון ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד גדול כזה? נראה לו רבו בחלום, ואמר לו: אל תצטער! בא ואראך בכבודי בגן עדן בכבוד גדול, ובא ואראך אותו האיש בגיהנם, וציר של פתח גיהנם סובב באזניו; אבל פעם אחת שמעתי בגנות תלמידי חכמים ולא מחיתי, ולכן נענשתי, וזה פעם אחת הכין סעודה לשר העיר, ולא בא שר העיר - וחילקה לעניים, וזה היה שכרו. אמר אותו תלמיד: עד מתי יהא אותו האיש נדון בדין קשה? אמר לו: עד שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו. אמר לו: למה? אמר לו: מפני נשים מכשפניות ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בהן דין.

למחר סיפר אותו תלמיד דברים לשמעון בן שטח; מה עשה? כינס שמונים בחורים בעלי קומה, והיה אותו היום יום גשמים, ונתן כד גדולה ביד כל אחד ואחד, וקיפל טלית בתוכם, ואמר להן: הזהרו בהן, שהן שמונים; ובשעה שתכנסו - יגביה איש אחת מהן מן הארץ, ושוב אין מכשפות שולטות בכס, ואם לאו - לא נוכל להם. הלך לו שמעון בן שטח לטרקלין שלהם, והניח הבחורים מבחוץ; אמרו לו: מי אתה? אמר להן: מכשף אני, ולנסותכם בכשפים באתי. אמרו לו: ומה כשפים בידך? אמר להן: יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי טליתות נגובות ואע"פ שהוא יום גשמים! אמרו לו: הנראה! יצא לחוץ ורמז להם; הוציאו הטליתות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו, ואחז כל אחד את אחת מהן והגביה, ויכלו להם, והוציאום ותלאום כולם, ונתקנאו קרוביהם בדבר, ובאו שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה, ונגמרו דינו; וכשהיה יוצא ליסקל - אמר: אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לי, ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עונותי, וקולר תלוי בצואר עדים, ושמעו אלו וחזרו בהם, ונתנו טעם לדבריהם: מחמת שנאת הנשים; ואעפ"כ לא נפטר).

מ ש נ ה :

היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות - מפשיטין אותו את בגדיו (כדאמר 'אותו בלא כסותו'); האיש מכסין אותו מלפניו (ערוותו בחתיכת בגד) והאשה מלפניה ומאחריה - דברי רבי יהודה; וחכמים אומרים: האיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה.

(סנהדרין מה, א)

גמרא:

תנו רבנן: האיש מכסין אותו פרק אחד מלפניו (כלומר: מעט ממנו מלפניו); ויש אומרים 'פרק' = חתיכת בגד, ולשון פרק בתרוייהו לישני טורנצין [קטע], ואשה שני פרקים: בין מלפניה בין מאחריה, מפני שכולה ערוה - דברי רבי יהודה; וחכמים אומרים: האיש נסקל ערום ואין האשה נסקלת ערומה.

מאי טעמיהו דרבנן?

אמר קרא (ויקרא כד, יד) [הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידהם, על ראשו] ורגמו אותו [כל העדה] מאי 'אותו'? אילימא אותו ולא אותה (דאין אשה נסקלת ערומה) - והכתיב (דברים טז, ט) והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההיא [אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שערך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו]; אלא מאי 'אותו'? אותו בלא כסותו, הא אותה - בכסותה; רבי יהודה אומר: 'אותו' בלא כסותו (ורבי יהודה אמר לך 'אותו' - לאו למעוטי אשה אתא, אלא לאורויי לן דנסקל ערום: דמ'אותו' נפקא לן 'בלא כסותו'), לא שנא איש ולא שנא אשה (שהרי אין כאן מיעוט, והשוה הכתוב איש לאשה לכל מיתות שבתורה).

למימרא דרבנן חיישי להרהורא (שמא יתנו בה עיניהם ויבואו לידי הרהור? דאי לאו האי טעמה, נהי דלרבנן לא אצרכה קרא להפשיטה - נעביד לה אנן, כדי שתמות מהר) ורבי יהודה לא חייש להרהורא? והא איפכא שמענא להו, דתנן [סוטה פ"א, מ"ה] 'הכהן אוהז בבגדיה (של סוטה); אם נקרעו (כדרך כל הנקרעים) - נקרעו, ואם נפרמו (קרע משונה לכאן ולכאן ולחתיכות קטנות) - נפרמו, עד שמגלה את לבה, וסותר את (קלע) שערה; רבי יהודה אומר: אם היה לבה נאה - לא היה מגלה, ואם היה שערה נאה - לא היה סותרו'!?

אמר רבה: התם היינו טעמא: שמא תצא מבית דין זכאה, ויתגרו בה פירחי כהונה; הכא - הא מקטלא! וכי תימא אתי לאיתגרוי באחרונייתא - אמר רבה: גמירי: אין יצר הרע שולט אלא במי שעניו רואות.

אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא?

אלא אמר רבא: דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא, כדשנינן; דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא: אמר קרא (יחזקאל כג, מח) [והשבת זמה מן הארץ] ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה ('ונוסרו כל הנשים' - ואם לא היו מקלקלין אותה - אין כאן ייסור אם תצא זכאה, ואנו מתכוונים לביישה ואפילו היא זכאה שלא נטמאה: מכל מקום פרוצה היתה, שהרי קינא לה ונסתרה!) - הכא (דמיקטלא) אין לך ייסור גדול מזה (וטעמא - לאו משום הרהור היא); וכי תימא ליעביד בה תרתי? - אמר רב נחמן: אמר רבה בר אבוב: אמר קרא: (ויקרא יט) ואהבת לרעך כמוך - ברור לו מיתה יפה (ולא תבזהו).

לימא דרב נחמן תנאי היא?

לא, דכולי עלמא אית להו דרב נחמן, והכא בהא קמיפלגי: מר סבר בזיוני דאיניש עדיפא ליה (כלומר: גדול בעיניו) טפי מניחא דגופיה (הלכך נוח לה שתיסקל בלבושה ותשהא למות, ואע"ג דאיכא צערא דגופא, ולא תבזה אותה להפשיטה; הלכך זו היא ברירת מיתה יפה), ומר סבר ניחא דגופיה עדיף (גדול בעיניו) מבזיוני (הלכך כשתפשיטנה - זו היא יפה לה).

משנה:

בית הסקילה היה גובה שתי קומות (ומפילו לשם לארץ). אחד מן העדים דוחפו על מתניו; נהפך על לבו - הופכו על מתניו (כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה יותר).

ואם מת בה - יצא, ואם לאו - השני נוטל את האבן ונותנו על לבו; אם מת בה - יצא, ואם לאו - רגימתו בכל ישראל, שנאמר (דברים יז, י) יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה [ובערת הרע מקרבך].

גמרא:

תנא: וקומה שלו (שהיה מפילו מעומד ולא מיושב) - הרי כאן שלש.
ומי בעינן כולי האי (דבלאו הכי ליכא שיעור מיתה)? ורמינהו (משנה היא בבבא קמא
(פ"ה, מ"ה דף נ:)): ' (אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור וחמור; אם כן למה נאמר
'בור')? מה בור שהוא כדי להמית (והיינו) [עד] עשרה טפחים (דסתם בור אינו פחות מעשרה
טפחים) - אף כל כדי להמית (ומאי ניהו?) [עד] עשרה טפחים (היו פחותין מכאן ונפל לתוכן שור
וחמור ומת - פטור) ' (אלמא עשרה היו שיעור להמית) ! ?
[## אין זו קושיא חזקה, שהרי בנפילה של עשרה טפחים אין זה שכיח שאדם
ימות, אלא לחוב בתשלומי הנזק במקרה שמת (ולא יאמרו 'מזלו גרם') די שיש
סבירות שימות בנפילה זו].
אמר רב נחמן: אמר רבה בר אבוא: אמר קרא (ויקרא יט, יח) [לא תקם ולא תטר את
בני עמך] ואהבת לרעך כמוך [אני ה'] - ברור לו מיתה יפה (שימות מהר).
אי הכי - ליגבהיה טפי [משתי קומות] ?
משום דמינוול (אם גבוה יותר מדאי - מתפורז גופו ואבריו מתפרקין וכריסו נבקעת) .

אחד מן העדים דוחפו [על מתניו נהפך על לבו הופכו על מתניו ואם מת בה
יצא]:
תנו רבנן: מניין שבדחיה (מניין שבדחיה נידונו הנוגעים בהר סיני? ת"ל ירה לא תגע
וגר':) תלמוד לומר: (שמות יט, יג) [לא תגע בו יד כי סקול יסקל או] ירה [יירה אם בהמה אם איש לא
יחיה במשך היבל המה יעלו בהר] ('יירה' לשון השלכה כמו (שמות טו, ד) 'ירה בים' ומשמעות דריש, ולא
ריבויא); ומניין שבסקילה (מניין שסקילת אבנים הוזכרה שם)? תלמוד לומר: סקל
(דהוא לשון אבנים, כדכתיב (דברים כב, כא) 'וסקלוהו אנשי עירה באבנים'); ומניין שבסקילה
ובדחיה (אם הוצרך לשתייה, כגון שדחפוהו ולא מת)? תלמוד לומר: 'סקל יסקל או ירה
'יירה' (ריבויא הוא: דאי חדא מינייהו דווקא קאמר: או הא או הא - ליכתוב 'כי סקול או ירה'; מדכתיב הני
- לרבויהי כתיבניהו); ומניין שאם מת בדחיה - יצא (לכך נאמר, או לחלק)? תלמוד
לומר: 'אן ירה יירה'; מניין שאף לדורות כן (כל חייבי סקילה תהא דחיה שם)?

(סנהדרין מה, ב)
תלמוד לומר: 'סקל יסקל' (לשון עתיד; לא כתב 'כי סקל סקל' או 'ירה ירה') .

ואם לאו עד השני נוטל את האבן:
'נוטל'? והתניא: 'רבי שמעון בן אלעזר אומר: אבן היתה שם
משוי שני בני אדם; נוטלה ונותנה על לבו: אם מת בה - יצא' !
וליסעמך תיקשי לך היא גופא: 'משוי שני בני אדם' 'נוטלה
ונותנה על לבו'? אלא דמדלי לה בהדי חברה, ושדי לה איהו (חד
מיניהו) כי היכי דתיתי מרזיא (מכח גדול: דשנים אין יכולין לכוון כחם להשליך כאחד:
כשזה משליך - זה מעכבו! אבל היחידי משליך בכח) .

ואם לאו רגימתו כו' [בכל ישראל שנאמר (דברים יז) יד העדים תהיה בו
בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה]:
והתניא: מעולם לא שנה בה אדם.
מי קאמינא דעביד? דאי מיצריך קאמינא!

אמר מר: 'אבן היתה כו' ('היתה' משמע כל הימים היתה לכך); והתניא (והיא נקברת
עמו): אחת אבן שנסקל בה ואחת עץ שנתלה עליו ואחד סייף שנהרג
בו ואחד סודר שנחנק בו - כולן נקברין עמו (מ'קבור תקברנו' יתירא נפקא לן
לקמן בפירקא (דף מו:)) !
לא, צריכא: דמתקני ומייתי אחריני חלופייהו .

'נקברין עמו'? והתניא: 'אין נקברין עמו' !
אמר רב פפא: מאי 'עמו'? - עמו בתפיסתו (בתוך ארבע אמות; אבל לא נקברו
עמו ממש) .

אמר שמואל: נקטעה יד העדים פטור.
מאי טעמא?
דבעינא (דברים יז, יז) יד העדים תהיה בו בראשונה [ויד כל העם באחרונה ובערת הרע מקרבך]
ולייכא .
אלא מעתה עדים גידמין דמעיקרא - הכי נמי דפסילי (ואם כן נימא 'עדי
גידמין פסולי' - למה לי דנקט נקטעה לאחד מכאן) ! ?

שאני התם, דאמר קרא 'יד העדים' - שהיתה כבר (יד שהיתה להם - תהיה להם בשעת מיתה, אבל גידמין מעיקרא - לא מישתמעו מיניה, דזו היא יד שלהם).

מיתיבי: 'כל מקום שיעידוהו שנים, ויאמרו "מעידין אנו באיש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עדיו" - הרי זה יהרג (ואף על פי שאין כאן יד עדים הראשונים)' (אלמא לא בעי קרא כדכתיב: דלא דוקא איכתיב, אלא למצוה בעלמא) !?
תרגמא שמואל: (כגון דהנך שנים המעידים עליו שנגמר דינו בבית דין) בהן הן עדיו (הן הן עדים שהעידו עליו מתחילה ונתחייב על פיהם).
ומי בעינן קרא כדכתיב? והתניא (במדבר לה, כא) [או באיבה הכהו בידו ומת] מות יומת המכה, רוצח הוא [גאל הדם ימית את הרצח בפגעו בו]; אין לי אלא במיתה הכתובה בו (סיף, כדיליף לקמן [בארבע מיתות] [דף נב:]); מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו - שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו? - תלמוד לומר: מות יומת המכה - מכל מקום'.
שאני התם, דאמר קרא 'מות יומת' (ריבויא הוא); וליגמר מיניה?
משום דהוה רוצח (הנידון בבית דין) וגואל הדם (כלומר: מיתה שגואל הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא חוץ לעיר מקלט) 'שני כתובין הבאין כאחד', וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין.
'רוצח' - הא דאמרן; 'גואל הדם' מאי היא?
דתניא: (במדבר לה, יט) גואל הדם ימית את הרוצח [בפגעו בו] הוא ימתנו - מצוה בגואל הדם;
ומניין שאם אין לו גואל - שבית דין מעמידין לו גואל?
שנאמר (שם) 'בפגעו בו' - מכל מקום.

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי: ומי לא בעינן קרא כדכתיב? והתנן [להלן פ"ח מ"ד, ע"א]: היה אחד מהן (אביו או אמו של סורר ומורה) גידם או אילם או חיגר או סומא או חרש - אינו נעשה בן סורר ומורה, שנאמר (דברים כא, יט-כ) ותפשו בו [אביו ואמו והוציאו אתו] אל זקני עירו ואל שער מקמו [פסוק כ] ואמרו אל זקני עירו בננו זה סורר ומרה איננו שמע, בקלנו זולל וסבא - ולא גידמין, 'והוציאו אותו' - ולא חיגרין, 'ואמרו' - ולא אילמין, 'בננו זה' (משמע שרואין אותו) - ולא סומין, 'איננו שומע בקולנו' - ולא חרשין' (שאינן שומעין מה שמשיב להם ואינן יודעין אם שמע תוכחתם אם לאו) - מאי טעמא? לאו משום דבעינן קרא כדכתיב?
לא! שאני התם, דכוליה קרא יתירא הוא (דהוה ליה למיכתב 'והוציאוהו אל שער העיר ההיא וסקלוהו', כדכתיב בכל שאר נסקלין, ותו לא מידי; כל אורך דברים זה למה?).
תא שמע: 'אין לה רחוב' - אין נעשית עיר הנדחת, דברי רבי ישמעאל; רבי עקיבא אומר: אין לה רחוב - עושין לה רחוב!
עד כאן לא פליגי, אלא דמר סבר רחובה דמעיקרא בעינן, ומר סבר רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי, אבל דכולי עלמא בעינן קרא כדכתיב!
תנאי היא, דתנן [נגעים פ"ד מ"ט] 'אין לו בהן יד בהן רגל און ימנית - אין לו טהרה עולמית; רבי אליעזר אומר: נותן על מקומו ויוצא; רבי שמעון אומר נותן על שמאלו ויוצא' (רבי אליעזר לא בעי קרא כדכתיב, וכן רבי שמעון).

משנה:
כל הנסקלין נתלין - דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים: אינו נתלה אלא המגדף (מברך את השם; ובגמרא מפרש טעם) והעובד עבודה זרה.
האיש תולין אותו פניו כלפי העם, והאשה פניה כלפי העץ - דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים: האיש נתלה ואין האשה נתלית.
אמר להם רבי אליעזר: והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון?!
אמרו לו: שמונים נשים תלה, ואין דנין שנים ביום אחד (בבית דין אחד, משום דלא מצו להפוכי בזכותיה: דכל חד חד צריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו; ובגמרא מפרש דבשתי עבירות קאמר, דאין ראיותיהן שוות; ושמעון בן שטח - שעה הוצרכה לכך: שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ועשה סייג לשעה, ותלאן לפרסומא למילתא, ודן את כולם ביום אחד מפני קרוביהם שלא יתקשרו להצילן).

גמרא :

תנו רבנן : (דברים כא, כב) [וכי יהיה באיש חטא משפט מות] והומת ותלית [אתו על עץ] ; י כ ו ל
כל המומתין נתלין ? תלמוד לומר : (דברים כא, כג) [לא תלין נבלתו על העץ כי קבור
תקברנו ביום ההוא] כי קללת אלהים תלוי [ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה] (מפני שבירך
את השם – נתלה, והעובדים והשבים אומרים: מפני מה זה תלוי? מפני שבירך את השם, וגנאי הדבר כלפי
מעלה להיזכר) - מה מקלל זה שבסקילה (ונתלה, דכתיב ביה 'ותלית') - אף כל
שבסקילה (נתלה), דברי רבי אליעזר ; וחכמים אומרים : מה מקלל זה
שכפר בעיקר - אף כל שכפר בעיקר (אין לך לרבות אלא העובד עבודה זרה) .
במאי קא מיפלגי? רבנן דרשי כללי ופרטי (דורשין את התורה בכלל ופרט: כל
מקום שסתם ואחר כך פירש - דורשין את האחרון בפרט), רבי אליעזר דריש ריבויי
ומיעוטי (ורבי אליעזר דורשו במיעוט: ויש חילוק בין זה לזה: 'פרט' - היינו פירוש הכלל, ואין בכלל
אלא מה שבפרט, ואפילו הדומה לפרט - אין מתרבה מן הכלל; אבל הדורשו במיעוט - לא עקר את הכלל
ממקומו, אלא מיעוטי במקצת: שמתחילה היה משמע כל דבר, ובא המיעוט ומיעט משמעו, שלא תאמר 'הכל
במשמע', אלא כגון זה הכתוב אחריו והדומין לו) ;
רבנן דרשי כללי ופרטי : והומת ותלית - כלל ; כי קללת פרט ; אי הו
מקרבי להדדי אמרינן 'אין בכלל אלא מה שבפרט', הני - אין ,
מידי אחרינא לא ;

(סנהדרין מו, א)

השתא דמרחקי מהדדי (הך הרחוקה: שהרחיקם זה מזה - למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט),
אהני לרבוויי עבודה זרה, דדמי ליה בכל מילי (הואיל ודמיא לפרטא בכל
מילי: שכופר בעיקר כמותו) ;

ורבי אליעזר דריש ריבויי ומיעוטי : והומת ותלית - רבוי ; כי קללת -
מיעוט (מיעט את הרבוי, ולימדך שלא תרבה בו את הכל אלא זה, והדומה לו; וכי דרשינן הכי - היכא
דמיקרבן להדדי, אבל היכא דרחקן זה מזה - אהני דלא תמעטיה בהאי מיעוטא כשאר מיעוטינן, אלא מידי דלא
דמי ליה במידי, כגון שאר מיתות בית דין, אבל שאר נסקלין דדמו ליה מיתה, דבסקילה כמותן - לא תמעט
מיניה; ומהכא תיפשוט לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל: דמאן דדריש ליה בכללי ופרטי - אינו מרבה
אלא כעין הפרט, ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמרינן 'דיבה הכל ולא מיעט אלא דבר אחד' משום טעמא
דפרישית לעיל הוא, ד'פרט' = לשון פירוש; הלכך: כלל ופרט וכלל - אי אתה דן להביא על ידי הכלל האחרון
אלא כעין הפרט, שאילמלא לא בא כלל האחרון - הייתי אומר הפרט הוא פירושו של כלל, ואין בכלל אלא
מה שבפרט, ואפילו הדומה לו לא תלמוד ממנו, אלא סתם ואחר כך פירש, ובא ללמדך שאין בסתם אלא
הפירוש, הלכך: כי אתא כללא בתרא אהני לרבוויי כעין הפרט ותו לא; ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוטי אמר
לך: המיעוט אינו פירושו של סתם, אלא מיעט ריבויא: שלא יהא הכל במשמע, ואי נמי לא אתא כללא בתרא
הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין למיעוט, שלא בא המיעוט למעט אלא מאי דלא דמי ליה; הלכך: כי חזר
וריבה - ריבה הכל' ולא מתמעט מן המיעוט אלא דבר אחר שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט) ; אי
הו מקרבי להדדי - לא הו מרבינן אלא עבודת כוכבים, דדמי לה
בכל מילי ; השתא דמרחקי מהדדי - אהני לרבוויי שאר הנסקלין .

האיש תולין וכו' [האיש נתלה ואין האשה נתלית] :

מאי טעמא דרבנן ?

אמר קרא (דברים כא, כב) [וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת] ותלית אותו [על עץ] - אותו
ולא אותה ;

ורבי אליעזר (אמר לך) : (האי אותו דתלייה - נמי אשמעינן) אותו - בלא כסותו
(ולא למעוטי אשה) .

ורבנן ?

אין הכי נמי, אלא אמר קרא (שם) 'וכי יהיה באיש חטא' - איש ולא אשה !
ורבי אליעזר - האי 'וכי יהיה באיש' מאי דריש ביה ?

אמר ריש לקיש: ההוא - למעוטי בן סורר ומורה (דאף על גב דבסקילה, אתא
קרא למעוטי דכתיב 'איש', ובן סורר ומורה לא הוי איש: דאם היה ראוי להוליד - לא היה נידון, דכתיב
(דברים כא, יח) 'בן') ;

והתניא : 'בן סורר ומורה נסקל ונתלה' - דברי רבי אליעזר !
אלא אמר רב נחמן בר יצחק: לרבות בן סורר ומורה ; מאי טעמא
(כלומר היכי משמע מיניה ריבויא) ? דאמר קרא : 'וכי יהיה באיש חטא' - איש ולא
בן ; 'חטא' : מי שעל חטאו נהרג, יצא בן סורר ומורה שעל שום
סופו נהרג (בן סורר ומורה לא חטא, כדתנן בפרק 'בן סורר ומורה' (לקמן עב): 'וכי מפני שאכל זה
תרטימר בשר ושתה חצי לוג יין אמרה תורה יסקל? אלא הגיעה תורה לסוף דעתו: סופו מגמר נכסי אביו ומבקש
לימודו ואינו מוצא ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות כו') ; הוי מיעוט אחר מיעוט,
ואין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות (כלומר: מדה היא בתורה) !

אמר להן רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים כו' נאמר באשקלון!! אמרו לו: שמונים נשים תלה, ואין דנין נשים ביום אחד:]
אמר רב חסדא: לא שנו אלא בשתי מיתות, אבל במיתה אחת דנין (דטעמא משום דלא אפשר לעיוני בתרווייהו הוא).

והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הואי, וקא אמרו ליה דאין דנין?

אלא אי איתמר - הכי איתמר: לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות, והיכי דמי? - כגון שתי עבירות (שאין דומות, והן מיתה אחת, כגון שבת ועבודה זרה, וכל שכן שתי מיתות ממש), אבל במיתה אחת ועבירה אחת (כגון שתייהן בחילול שבת שתייהן בנערה המאורסה) - דנין (ושמונים נשים - לאו עבירה אחת היו, דאיכא באוב ואיכא בידעוני, והכתוב חלקן בשתיים! ושמעון בן שטח - לצורך שעה עשה)!

מתיב רב אדא בר אהבה [תוספתא סנהדרין פ"ז מ"ב; נגעים פ"א מ"ז]: 'אין דנין נשים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת (דמיתה ועבירה אחת)!!'
תרגמא רב חסדא (להא דרב אדא): בבית כהן (ארוסה או נשואה) ובוועלה (דהיא בשריפה אבל בוועלה נידון כשאר בועל בת ישראל, דבועל ארוסה בסקילה ובועל נשואה בחנק, דכתיב (ויקרא כא, ט) [ובת איש כהן כי תחל לזנות את אביה] היא [מחללת] באש תשרף - 'היא' ולא בוועלה, 'היא' ולא זוממיה); או בבית כהן וזוממי זוממיה (שהיא והן נהרגין - ולא במיתה אחת: דהיא בשריפה, והן במיתה אחת; כגון באו עדים והזימו את הראשונים וחייבום מיתת הבועל ולא מיתתה, דכתיב (דברים יט, יט) כאשר זמם לעשות לאחיו - ולא לאחותו, כדאמר ב'אלו הן הנחנקין' (לקמן צ.), ובאו שנים אחרים והזימו המזימים; נמצאת: היא חייבת שריפה על פי הראשונים, והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייבו בה, והיינו מיתת הבועל).

תניא: רבי אליעזר בן יעקב אומר: שמעתי (מרבותי) שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה (שבית דין מותרין להיות מכין מלקות ועונשין עונש של מיתה שלא מן התורה); ולא (שיתכונו) לעבור על דברי תורה (לבד מלבם חיוב מיתה לשאינו חייב) אלא כדי לעשות סייג (גדר) לתורה (אלא מפני צורך השעה); ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים, והביאוהו לבית דין וסקלוהו: לא מפני שראוי לכך (דשבות בעלמא הוא, מדרבנן), אלא שהשעה צריכה לכך (מפני שהיו פרוצים בעבירות: שהיו רואין לוחצין של ישראל שהינן הם גוזרים עליהם גזירות, והיו מצות בזיוות בעיניהם); שוב מעשה באדם אחד שהטיח (בא עליה) את אשתו תחת התאנה (מקום גלוי) והביאוהו לבית דין והלקוהו: לא מפני שראוי לכך אלא שהשעה צריכה לכך.

משנה:

כיצד תולין אותו?

משקעין (נועצין) את הקורה בארץ, והעץ יוצא (ממנה כמין יתד, הוא ענף יוצא מן הקורה סמוך לראשה) ומקיף שתי ידי ז' על גב ז' (סומך לו ז' אצל ז'; כמו (חולין דף ז.) 'שלא מן המוקף' = סמוך, וכמו 'מקפת וקורא לה שם' (טבול יום פ"ד מ"ב); לשון קירוב), ותולה אותו (בידו).

רבי יוסי אומר: הקורה מוטה על הכותל (לא היתה נעוצה בארץ אלא ראשה אחד על הארץ וראשה אחד סמוך על הכותל), ותולה אותו כדרך שהטבחין עושין;

ומתירין אותו מיד; ואם לן - עובר עליו בלא תעשה, שנאמר (ויקרא כא, כג) לא תלין נבלתו על העץ כי קבר תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגו' [ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה]; כלומר: "מפני מה זה תלוי? מפני שבירך את השם!" ונמצא שם שמים מתחלל (שמזכירים שזה בירכו).

אמר רבי מאיר: בשעה שאדם מצטער (שפורענות באה עליו בעונו) - שכינה מה לשון אומרת (באיזו לשון היא קובלת ומתנודדת עליו)? "קלני מראשי קלני מזרועי" (כמו שהאדם שיגע ועיף אומר "ראשי כבד עלי" ו"זרועי כבד עלי", והיינו 'קללת': קל לית אני: איני קל)! אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך - קל וחומר על דמן של צדיקים.

ולא זו בלבד אמרו (בלא תעשה), אלא: כל המלין את מתו עובר בלא תעשה (כל מתים - הלנתן בלא תעשה הוא, כדיליף בברייתא מריבויא ד'תקברנו'); הלינהו לכבודו: להביא לו ארון ותכריכים - אינו עובר עליו.

ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו (לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק; כך מפרש לה בגמרא), אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין: אחת

לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין (שתי קברות - בגמרא מפרש טעמא: דהלכה למשה מסיני שנים ולא ארבעה).
נתעכל הבשר (כבר נתכפר במיתתו ובזיונו) - מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן (בקברות אבותיו).
והקרובים באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים, כלומר "שאינן בלבנו עליכם שדין אמת דנתם".

(סנהדרין מו, ב)

[המשך המשנה]

ולא היו מתאבלין (ולא היו מתאבלין עליהן, כדי שתהא בזיונו כפרה להן), אבל אוננין (בלבד; דאין זה כבוד להרוג, ואין כפרתו נמנעת בכך): שאין אנינות אלא בלב (בלבד).

גמרא:

תנו רבנן: [דברים כא, כב] וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ אילו נאמר 'חטא' 'ותלית' - הייתי אומר: תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו, כדרך שהמלכות עושה - תלמוד לומר 'והומת ותלית': ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו; הא כיצד? משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה, וגומריין את דינו, וממיתין אותו ואחר כך תולין אותו ('משהין אותו' = את גמר דינו, ואין תולין אותו שחרית שמא יתרשלו בקבורתו ויבא לידי שכחה, אלא סמוך לשקיעת החמה, כדי שיקברוהו מיד): אחד קושר ואחד מתיר (כלומר: אין שהות ביניהם), כדי לקיים מצות תלייה.

תנו רבנן: [דברים כא, כב] וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ 'עץ'; שומע אני בין בתלוש בין במחובר - תלמוד לומר: (ויקרא כא, כג) [לא תלין נבלתו על העץ] כי קבר [תקברנו כי קללת אלהים תלוי וגו'] ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה (מריבויא משמע ליה דאף עץ בעי קבורה) - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה (מחובר) שמחוסר קציצה (אבל נעוץ מיהא הוי) וקבורה.
רבי יוסי אומר: מי שאינו מחוסר אלא קבורה - יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה (אף נעוץ מתמעט מן המשמעות הזה, שמחוסר תלישה וקבורה); ורבנן?
'תלישה' לאו כלום היא (אין כאן חסרון מעשה).

כלומר: מפני מה זה תלוי מפני שבירך כו' [את ה']:
תניא אומר רבי מאיר: משלו משל: למה הדבר דומה? לשני אחים תאומים (אף אדם עשוי בדיוקנו של מקום) בעיר אחת: אחד מינוהו מלך ואחד יצא לליסטיות; צוה המלך ותלאוהו; כל הרואה אותו אומר "המלך תלוי"! צוה המלך והורידוהו!

אמר רבי מאיר כו' [בשעה שאדם מצטער שכינה מה לשון אומרת? "קלני מראשי קלני מזרועי"! אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפך - קל וחומר על דמן של צדיקים]:
מאי משמע ["קלני"]?
אמר אביי: כמאן דאמר "קל לית (איני קל)"
אמר ליה רבא: אם כן - "כבד עלי ראשי", "כבד עלי זרועי", מיבעי ליה (אם כן, דקלני דמתניתין לאו כינוי הוא אלא "קל איני" - "כבד אני" מיבעי ליה)!
אלא אמר רבא: כמאן דאמר "קיל לי עלמא" (מכנה ואינו רוצה להזכיר כבידות בעצמו).

האי מיבעי ליה לגופה (לומר שהגדף בתלייה, ומיניה ילפינן לאחרני)!
אם כן נימא קרא 'מקלל' מאי 'קללת'?
ואימא כוליה להכי הוא דאתא?
אם כן נימא קרא 'קלת'; מאי 'קללת' - שמע מינה תרתי.

ולא זו בלבד כו' [ולא זו בלבד אמרו, אלא: כל המלין את מתו עובר בלא תעשה; הלינהו לכבודו: להביא לו ארון ותכריכים - אינו עובר עליו]:
אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: מניין למלין את מתו שעובר עליו בלא תעשה? - תלמוד לומר: 'כי קבר תקברנו' - מכאן למלין את מתו שעובר בלא תעשה ('קבר תקברנו': מרביא דריש כל המתים).

איכא דאמרי: אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי: רמז לקבורה (שאדם חייב לקבור את מתו) מן התורה מניין? תלמוד לומר: כי קבר תקברנו - מכאן רמז לקבורה מן התורה.

אמר ליה שבור מלכא לרב חמא: קבורה מן התורה מניין?
אישתיק ולא אמר ליה ולא מיד.
אמר רב אחא בר יעקב: אימסר עלמא בידא דטפשי! דאיבעי ליה למימר 'כי קבור': דליעבד ליה ארון (אבל קבורת הארץ לא משתמע ליה מיניה, ולהכי לא אמר ליה מהאי);
(ופרכין: 'תקברנו' (לימא ליה מרבויה ד'תקברנו')
(ומשני: לא משמע ליה (לעכו"ם למהוי דרשה מרבויה).
נימא מדאי קבור צדיקי (אברהם יצחק ויעקב) !?
(ומשני: מנהגא בעלמא (מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן).
מדקבריה הקב"ה למשה (אלמא דעתו הסכימה)
(ומשני: (דילמא כי היכי) דלא לישתני (משה) ממנהגא (דעלמא).

תא שמע: (מלכים א י"ג) וספדו לו כל ישראל וקברו אותו [כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלקי ישראל בבית ירבעם] (באביה בן ירבעם כתיב, ואחיה השילוני נתנבא עליו דבר זה לשבח: יען כי נמצא בו דבר טוב: שביטל פרדסאות שהושיב אביו) !
דלא לישתני ממנהגא.
(ירמיהו ט"ז) [ממותי תחלאים ימתן] לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו [ובחרב וברעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ] (ברשעים כתיב; ומדלייט להו הכי - שמע מינה: קבורה משמיא אסכימו עליה) !
דלישתנו ממנהגא.

איבעיא להו: קבורה משום בזיונא הוא (שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע) או משום כפרה הוא (או כי היכי דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו: שמורידים ומשפילים אותו בתחתיות) ?
למאי נפקא מינה?
דאמר לא בעינא דליקבורה לההוא גברא: אי אמרת משום בזיונא הוא - לא כל כמיניה (דבזיון הוא לקרוביו); ואי אמרת משום כפרה הוא - הא אמר "לא בעינא כפרה" (ואי נמי קבריה ליה - לא מתכפר) - מאי ?
תא שמע מדאי קבור צדיקי! ואי אמרת משום כפרה - צדיקי לכפרה צריכי?
אין, דכתיב (קהלת ז, כ) אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא !

תא שמע: (מלכים א י"ג) וספדו לו כל ישראל וקברו אותו [כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלקי ישראל בבית ירבעם] ואי אמרת כי היכי דתיהוי ליה כפרה - הנך נמי ליקברו כי היכי דתיהוי להו כפרה! ?
האי דצדיק הוא - תיהוי ליה כפרה, הנך לא ליהוי להו כפרה.

תא שמע: (ירמיהו ט"ז) [ממותי תחלאים ימתן] לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו [ובחרב וברעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ] (ואי משום כפרה יקברו ויתכפר להם) !
(ומשני: דלא תיהוי להו כפרה (לא ניחא להקב"ה דתיהוי להו כפרה, לפי שאף על פתח קברם לא היו חוזרין).

איבעיא להו: הספידא יקרא דחיי הוי או יקרא דשכבי הוי?
למאי נפקא מינה?
דאמר "לא תספדוה לההוא גברא"; אי נמי לאפוקי (על כרחן שכר הספדין)
מירושין (אי יקרא דשכבי, כי אמר "לא תספדוהו" - צייתין ליה, ואי לא אמר, ואמרי יורשין "לא ניחא לן" - כפינן להו; ואי יקרא דחיי הוא - לדידיה לא צייתין, ליורשין צייתין):

תא שמע: (בראשית כ"ב) [ותמת שרה בקרית ארבע הוא חבון בארץ כנען] ויבא אברהם לספוד לשרה ולבכותה; ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא - משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה (עד שבא אברהם מבית עקידת יצחק? דמכתיב 'ויבא אברהם' - מכלל דהיא שעתא לא הוה התם) ?
שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם.

תא שמע: (מלכים א' יד, ג) וספדו לו כל ישראל וקברו אותו [כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלקי ישראל בבית ירבעם] - ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, הנך בני יקרא נינהו (בתמיה: והלא כל בית ירבעם הנוותרים רשעים היו)? ניחא להו לצדיקא דמייקרי בהו אינשי.

תא שמע: (ירמיהו טז, ד) [ממותי תחלאים ימתו] לא יספדו ולא יקברו לדומן על פני האדמה יהיו [ובחרב וברעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ] ('ולא יקברו': ואי יקרא דחיי הוא, והלא הנוותרים יש בהן צדיקים)! לא ניחא לצדיקא דמייקרי ברשיעיא.

תא שמע: (לצדקיהו נאמר: (ירמיהו לד, ה) בשלום תמות ובמשרפות אבותיך המלכים הראשונים אשר היו לפניך כן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך [כי דבר אני דברתי נאם ה'] - ואי אמרת משום יקרא דחיי הוא, מאי נפקא ליה מיניה? הכי קאמר ליה: לייקרו ביך ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך.

(סנהדרין מז, א) תא שמע: ' (תהלים טו, א-ד) מי יגור באלק... וקחשיב נמי הא: (תהלים טו, ד) נבזה בעיניו נמאס [ואת יראי ה' יכבד נשבע להרע ולא ימר] - זה חזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים (דרך בזיון, מפני שהיה אביו רשע, וביזהו לעיני כל כדי שיתייסרו האחרים; ולכבוד עצמו לא חש, ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש, ד'נשיא בעמך' כתיב (שמות כב, כז): בעושה מעשה עמך) ' ('נבזה בעיניו': הוא עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו: שלא חש לכבודו במקום קידוש ה') ; ואי משום יקרא דחיי הוא (ואי אמרת כבוד שעושין למת אינו שלו אלא של חיים) - מאי טעמיה (מאי טעמא עביד הכי? למה ביזה את החיים)? כי היכי דתיהוי ליה כפרה לאבוה. ומשום כפרה דאבוה משהו ליה? ליקרא דישאל ישראל גופייהו: ניחא להו דמיחלי יקרייהו לגביה.

תא שמע: (בכתובות דף קג.) ב'הנושא': אמר להן (רבינו הקדוש צוה את בניו): "אל תספדוני בעיירות" (אל תספדוני כשתוליכו את ארוני למקום קבורתי: דהוא מת בציפורי, וקבורתו בבית שערים: אל תספדוני בעיירות קטנות שתעברו עליהן, אלא בכרכים גדולים, דאיכא אינשי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להתם) - ואי אמרת יקרא דחיי, מאי נפקא ליה מיניה? קסבר ליתייקרו ביה ישראל טפי.

תא שמע [משנתנו, ובדומה לספרי פרשת כי תצא פסקא יא [רכא]]: 'הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין - אינו עובר עליו' - מאי לאו לכבודו של מת (אלמא יקרא דעבדי ליה - דיליה הוא)! לא, לכבודו של חי. ומשום כבודו של חי מבית (תרגומו של מלך) ליה למת? אין! כי אמר רחמנא (דברים כא, כג) לא תלין נבלתו על העץ [כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלקים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלקיך נתן לך נחלה] (ורבינו נמי שאר כל המתים) - דומיא דתלוי דאית ביה בזיון (היינו: כי משהו ליה לדחוייה בעלמא, דלא איכפת ליה ביה, דהיינו בזיון, ודומיא דתלוי), אבל הכא: כיון דלית ביה בזיון (דליתייקרו ביה קרוביו) - לא (לאו בזיון הוא לדידיה).

תא שמע: 'הלינו לכבודו: לשמע (שמואל א טו, ד) 'וישמע שאול [את העם]: לשון אסיפה: להספידו) עליו עיירות, להביא לו מקוננות, להביא לו ארון ותכריכין - אינו עובר עליו; שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת'

הכי קאמר: כל העושה לכבודו של חי - אין בו בזיון למת לשמע. כמו (שמואל א טו) וישמע שאול לשון אסיפה להספידו:

תא שמע: 'רבי נתן אומר: סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה; מת שלא נספד ולא נקבר או שחיה גוררתו או שהיו גשמים מזלפין על מטתו - זהו סימן יפה למת (כשנפרעין ממנו בעוה"ז לאחר מיתה: דיש לו כפרה בכך) 'שמע מינה יקרא דשכבי הוא (דאי לאו יקרא דשכבי - אמאי מיכפר בבזיוניה)!'

¹ אבל גם ממזר חייב בכבוד אביו ואמו, ובמצות כבוד אב לא כתוב 'בעמך'!

שמע מינה .

לא היו קוברין כו' [אותו בקברות אבותיו, אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין: אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין]: וכל כך למה? לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק; דאמר רבי אחא בר חנינא: מניין שאין קוברין רשע אצל צדיק? שנאמר (מלכים ב יג, כא) ויהי הם קוברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו (אותו הנקבר - נביא השקר היה; הוא הנביא אשר השיב את עידו לאכול ולשתות בבית אל, ונענש עידו על ידו והמיתו הארי; וכשמת לאחר ימים - קברוהו אצל אלישע, ולא הוכשר אצל המקום שיקבר אצלו - והחיהו) .

אמר ליה רב פפא: ודילמא לאיקיומא (מלכים ב ב, ט) [ויהי כעברם ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך ויאמר אלישע] ויהי נא פי שנים ברוחך אלי? אמר ליה: אי הכי - היינו דתניא: 'על רגליו עמד ולביתו לא הלך' (ואי משום ברכתא דאליהו הוא - היכי מקויימת בהכי)?

אלא 'ויהי נא פי שנים' (אליהו החיה את המת והיה לו לאלישע להחיות שני מתים, והוא לא החיה אלא בנה של שונמית) - היכי משכחת לה דאחייא?

כדאמר רבי יוחנן: שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת, דכתיב (במדבר יב, יב) אל נא תהי כמת [אשר בצאתו מרחם אמו ויאכל חצי בשרו] .

וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק - כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל (לפרושי טעמא דמתניתין מהדר: דלפיכך נתקנו שתי קברות: שאין קוברין נסקלין ונשרפין - שהן רשעים חמורים - אצל נהרגין ונחנקין, שהן רשעים קלים) .

וליתקון ארבע קברות (דהא נשרפין אצל נסקלין קלים הם) ? שני קברות גמרא גמירי לה (הלכה למשה מסיני) .

אמר עולא אמר רבי יוחנן: אכל חלב והפריש קרבן והמיר דתו וחזר בו - הואיל ונדחה (הקרבן כשהמיר דתו, דאין מקבלין קרבן מן המומרים, כדתניא 'מעם האץ - פרט למומר' בשחיטת חולין, בפרק קמא (ה: - שוטה נמי לאו בר כפרה היא, ד'יקריב אותו לרצונו' כתיב (ויקרא א, ג)) - ידחה .

איתמר נמי: אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן: אכל חלב והפריש קרבן ונשתטה וחזר ונשתפה, הואיל ונדחה - ידחה; וצריכא:

דאי אשמעינן קמייתא - משום דאיהו דחה נפשיה בידיה, אבל האי דממילא קא דחי - אימא כישן דמי (ככל אדם הישנים בלילה ואינם נדחים בכך לאחר שניעורו)! ואי אשמעינן הכא - משום דאין בידו לחזור, אבל התם: דבידו לחזור אימא לא (לא הוי דיחוי) - צריכא .

אמר רב יוסף: אף אנן נמי תנינא [תוספתא פ"ד מ"ב]: 'היו בה (בעיר הנחת) קדשים קדשי מזבח ימותו (אינן נשרפין עם שללה, דכתיב (דברים יג, יז) 'שללה' ולא שלל שמים; ומיהו מיקרב לא קרבו, משום דכתיב (משלי כא, כז) 'זבח רשעים תועבה'; ואם קדשי מזבח הן - ואפילו עולות ושלמים נדבה - ימותו), קדשי בדק הבית יפדו (כשאר בדק הבית, והפודה אותם יאכלם, שהרי לא נאסרו: דלא דידהו הוו! ומדקתני 'ימותו' - שמע מינה משום דנדחו מהקרבה כשהמירו בעליהן הוא, דמומר לעבודה זרה - לא מקבלינן שום קרבן מיניה, כדאמרינן ב'הכל שוחטין' (חולין דף ה:))' והוינן בה: אמאי ימותו? (דאי משום 'זבח רשעים' -) כיון דאי קטול הויא להו כפרה, וליסקו [הקרבת] לגבוה - לאו משום דאמרינן 'הואיל ונדחו ידחו'?

אמר ליה אביי: מי סברת מת מתוך רשעו הויא ליה כפרה? מת מתוך רשעו לא הויא ליה כפרה! דתני רב שמעיה: יכול אפילו פירשו אבותיו (אביו ואמו של כהן) מדרכי ציבור (כגון שנשתמדו) יטמא (להם במותם)? תלמוד לומר: (ויקרא כא, א) [ויאמר ה' אל משה: אמר אל הכהנים בני אהרן ואמרת אלהם] לנפש לא יטמא בעמיו (כי אם לשארו וגו') - בעושה מעשה עמיו (בעושה מעשה עמיו יטמא לו, ואם לאו - אל יטמא אפילו לשארו; אלמא לא כיפרה לו מיתתו אם לא חזר בו) .

אמר ליה רבא: מי קא מדמית נהרג מתוך רשעו למת מתוך רשעו? מת מתוך רשעו - כיון דכי אורחיה קמיית - לא הויא ליה כפרה; נהרג מתוך רשעו - כיון דלאו כי אורחיה מיית - הויא ליה כפרה! תדע דכתיב (תהלים עט, א-ב) מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל

קדשך [שמו את ירושלם לעיים] [פסוק ב] נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשר חסידך לחיתו ארץ - מאי 'עבדיך' ומאי 'חסידך'? לאו 'חסידך' = חסידך ממש, 'עבדיך' = הנך דמחייבי דינא דמעיקרא, וכיון דאיסטול קרי להו 'עבדיך'? אמר ליה אביי: מי קא מדמית

(סנהדרין מז, ב)

הרוגי מלכות (הני דעובדי כוכבים) להרוגי בית דין (עיר הנדחת)? הרוגי מלכות, כיון דשלא בדין קא מיקטלי - הויא להו כפרה; הרוגי בית דין, כיון דבדין קא מיקטלי - לא הוי להו כפרה! תדע דתנן: 'לא היו קוברין אותו בקברות אבותיו' ואי סלקא דעתך כיון דאיסטול הויא להו כפרה - ליקברו?! מיתה וקבורה בעינן (אם נקברו מכפרת מיתתן עליהן; ולעולם טעמא דקדשי עיר הנדחת: משום ד'הואיל ונדחו - ידחו' הוא).

מותיב רב אדא בר אהבה: 'לא היו מתאבלין אלא אוננין, שאין אנינות אלא בלב' ואי סלקא דעתך כיון דאיקבור הויא להו כפרה - ליאבלו?! בעינן נמי עיכול בשר. דיקא נמי דקתני 'נתעכל הבשר מלקטין את העצמות וקוברין אותן במקומן' - שמע מינה.

רב אשי אמר: אבילות מאימתי קא מתחלת? מסתימת הגולל; כפרה מאימתי קא הויא? מכי חזו צערא דקברא פורתא (רב אשי אמר לעולם לא בעינן עיכול הבשר אלא צערא דחיבוט הקבר פורתא; וטעמא דלא היו מתאבלין: משום דאבילות מסתימת הגולל חיילא, כדתניא ב'אלו מגלחין'; גולל' הוא הדף הנתון על הארון לכסוי, ואותן שבדפנות קרי להו 'דופק'; הלכך הואיל ואידחו (שלא נראו להתאבל בשעת התחלת אבילות) - ידחו (אף לאחר מכאן; ואף על גב דגבי קובר את מתו ברגל תנן (מועד קטן יט): 'מונה שבעה אחר הרגל' ולא אמרינן 'הואיל ונדחו - ידחו', התם לא אידחו להו לגמרי, שהרי עסקי רבים נוהג ברגל: שמנחמין אותו כל הרגל, כדאמרינן התם: 'כל שהוא משום עסקי רבים - אין הרגל מפסיקן'). אי הכי (לענין קבורת אבותיו) - למה לי (להמתין) עיכול בשר? משום דלא אפשר (ליטלו, משום דנבקע כריסו ומסריח).

קבריה דרב - הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא (ביום ראשון שלה והן מתרפאין באותו עפר); אתו אמרו ליה לשמואל (משום דמת, וכל הנך הנקבר בו - איסורי הנאה נינהו, דגמר 'שם' 'שם' מעגלה ערופה, כדלקמן), אמר להו: יאות עבדין (כדמפרש לקמן שהקרקע אינו נאסר)! קרקע עולם הוא, וקרקע עולם אינה נאסרת, דכתיב (מלכים ב כג, ו) [ויצא את האשרה מבית ה' מחוץ לירושלם אל נחל קדרון וישרף אתה בנחל קדרון וידק לעפר] וישלך את עפרה על קבר בני העם; מקיש קבר בני העם לעבודת כוכבים: מה עבודת כוכבים במחובר (לקרקע) לא מיתסרא, דכתיב (דברים יב, ב) [אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים] אשר אתם יורשים אותם את אלהיהם על ההרים הרמים [ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן] - 'על ההרים אלהיהם', ולא ההרים אלהיהם - הכא נמי במחובר לא מיתסר.

מיתיבי: 'החוצב קבר לאביו (משמת) והלך וקברו במקום אחר - הרי זה לא יקבר (הבן) בו עולמית (דכיון דהוזמן למת - נאסר בכל הנאה)' (וקסלקא דעתא דהוא הדין נמי אם חצבו לצורך איש אחר, ואורחא דמילתא נקט). הכא במאי עסקינן? בקבר בנין (שבנאו למעלה מן הקרקע (והוי תלוש), דכוותיה בעבודה זרה: בית שבנאו מתחלה לעבודה זרה אסור, דתלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין עבודה זרה, וקבר נמי איתקש לעבודה זרה).

תא שמע: 'קבר חדש (ולא למת הוזמן, אלא חצבו סתם ולכשימות לו מת יקברנו בו) מותר בהנאה; הטיל בו נפל - אסור בהנאה'² הכא נמי בקבר בנין.

² סיפרי פרשת שופטים פיסקא קפח:

מנין למוכר קבר אבותיו שעובר בלא תעשה? ת"ל לא תסיג גבול רעך; יכול אפילו לא נקבר אדם בו מעולם? תלמוד לומר: בנחלתך אשר תנחל; הא אם קבר בו אפילו נפל אחד ברשותו עובר בלא תעשה.

תא שמע: [תוספתא אהלות פרק טז משנה ה] 'נמצא אתה אומר שלש קברות הן (חלוקים בהלכותיהן): קבר הנמצא, קבר הידוע, קבר המזיק את הרבים: קבר הנמצא (כגון שהוא חדש, ויודע בעל השדה שלא צוה מעולם לקבורו שם, ובגזילה נקבר שם) - מותר לפנותו (שלא קנה את מקומו); פינהו - מקומו טהור ומותר בהנאה (שאף על פי שגזרו טומאה על הקברות, ואף על פי שניטלו משם - לא גזרו על זה; ובהנאה נמי מותר, ואף על גב דאיטורא דאורייתא הוא [##להנות מקבר שבתוכו מת]: דאין תורת קבר עליו); קבר הידוע (שנקבר שם מדעת בעל השדה) - אסור לפנותו; פינהו - מקומו טמא, ואסור בהנאה (גזירה דרבנן היא: שגזרו טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנוהו); קבר המזיק את הרבים (שקבור במקום הלך רבים ומטמאין באהליו) - מותר לפנותו (ניתן רשות לפנותו מפני נזקו של רבים); פינהו - מקומו טהור (דלא גזרו עליה מפני הנזק) ואסור בהנאה (ומיהו אסור בהנאה [##לפני שפינהו] דאיטורא דאורייתא הוא, ולא פקעא) 'הכא נמי כקבר בנין.

וקבר הנמצא מותר לפנותו? דילמא מת מצוה הוא, ו'מת מצוה קנה מקומו' (מתנאים הוא שהתנה יהושע בכניסתו לארץ [בפרק 'מרובה' (בבא קמא פא.))?

שאני מת מצוה: דקלא אית ליה.

איתמר: האורג בגד למת (לאחר שמת): אביי אמר אסור ורבא אמר מותר:

אביי אמר: אסור: הזמנה (שהזמינו לכך ונקרא שם המת עליו) - מילתא (כאילו כרכו בו) היא, ורבא אמר: מותר, הזמנה לאו מילתא היא.

מאי טעמא דאביי?

גמר 'שם' (במדים כתיב (במדבר כ,א) [ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צן, בחדש הראשון וישב העם בקדש] ותמת שם מרים ותקבר שם) 'שם' מעגלה ערופה [דברים כא,ט]: והורדו זקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא יזרע וערפו שם את העגלה בנחל]: מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא (דקיימא לן: 'ירידתה לנחל איתן היא אוסרתה' [בקיידושין נז.]) ובכריתות (כה.)) - האי נמי בהזמנה מיתסרא.

ורבא גמר 'שם' 'שם' מעבודת כוכבים (ובע"ז כתיב (דברים יב,ב) [אבד תאבדון את כל המקומות] אשר עבדו שם הגוים [אשר אתם ירשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן]): מה עבודת כוכבים בהזמנה לא מיתסרא (להדיוט, דתניא במסכת עבודה זרה (מד:)) 'האומר בית זה לעבודה זרה, שור זה לעבודה זרה - מותר, שאין הקדש לעבודה זרה!' - אף הכא נמי בהזמנה לא מיתסרא.

ורבא - מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה?

אמר לך:

(סנהדרין מח,א)

משמשיין (של מת) ממשמשיין (של עבודת כוכבים) גמרינן (דלא מיתסרי בהזמנה: דהאי קרא 'אשר עבדו שם' - במשמי עבודת כוכבים מוקמינן ליה במסכת עבודה זרה (נא:)) דתניא: אבד תאבדון את כל המקומות - בכלים שנסתמשו בהן לע"ז הכתוב מדבר - דאילו מקומות ממש לא מיתסרי, דכתיב 'אלהיהם על ההרים' ולא ההרים אלהיהם; יכול יהו נאסרין מיד משעת הזמנה? תלמוד לומר: אשר עבדו שם: מתשמיש ואילן', לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה!

ואביי - מאי טעמא לא גמר מעבודת כוכבים?

אמר לך: מידי דאורחיה ממידי דאורחיה גמרינן (שדרך היהודים לעשות כן, אבל עבודה זרה - אסורה לעבוד אף לבני נח! הלכך לא מיתסרא תשמיש דידה בהנאה אף בהזמנה, דילמא מהדרי בהו ולא משמשי בהו עבודה זרה), לאפוקי עבודת כוכבים: דלאו אורחא.

<סימן כפה נפשיה דחציבא נכיסא דאומנא>

מיתיבי: [כלים פכ"ח מ"ה] **כפה** (צעף) שהוא טמא מדרס (שאף הוא ראוי למדרס: פעמים שמקפלתו ויושבת עליו, או נשענת ראשה עליה), ונתנתו לספר [בגירסת המשניות: 'על הספר'] (לספר תורה) - טהור מן המדרס (בלא שום טבילה, דבטיל ליה שם 'מדרס', דאומרים לו 'עמוד ונעשה מלאכתנו', ואינו מטמא עוד אדם וכלים) אבל טמא טמא מגע [במשנה: מת] (אבל שם 'כלי' עליו: שאף מטפחת הספרים מטמאות טומאה במגע, וזה הרי נגע בעצמה בעודו מדרס, וכשאבד שם מדרס ממנו - מכל מקום עדיין כלי הוא, ונשאר עליו טומאת מגע, שהרי הוא ראוי לה) ' (מדקנתי 'טהור מן המדרס' בהזמנה בעלמא - אלמא הזמנה מילתא היא).

אימא 'נתנתו וכרכתו'

למה לי 'נתנתו וכרכתו' (כלומר: למה לי תרוייהו? תיסיג ב'כרכתו' לחודיה, דהא איכא מעשה)?

(ומשני: כדרב חסדא (תרוייהו בעינן: ד'כרכתו' - אקראי בעלמא הוא דהוה), דאמר רב חסדא (הזמנה לאו מילתא היא): האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין

וצר ביה תפילין - אסור למיצר ביה פשיטי; אומניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אומניה - שרי למיצר ביה פשיטי (אקראי בעלמא הוא). ולאביי דאמר הזמנה מילתא היא (ואביי פליג עליה דרב חסדא, ואית ליה הזמנה מילתא היא; הלכך): אומניה אף על גב דלא צר ביה; צר ביה: אי אומניה - אין, אי לא אומניה - לא (דאקראי בעלמא הוא) (בבבבב) [והמשנה במסכת כלים] 'נתנתו דוקא קאמר, ולא בעי 'כרכתו'.

[תוספות ד"ה נתנו לספר: תימה! תקשה נמי לאביי דנקט 'האורג', דמשמע: אבל ייחד לא! והמ"ל: הכא בדאיתא שינוי מעשה, דהא אין כלי עולה מטומאתו אלא בשינוי מעשה; וכן ההיא דנפש שבנאו לשם חי והוסיף בו דימוס אחד לשם מת, משמע דיחוד בלא הוסיף - לא מהני, מדפריך מיניה לרבא, ולאביי נחא; וכן מדנקט 'כיס שעשאו להניח תפילין' ולא נקט 'יחדו'; וכופת שאור שייחדה לשיבה דפרק 'אלו עוברין' (שם דף מה: ושם) וסדין שעשאו וילון ד'הקומץ רבה' (מנחות דף כד: ושם) - הנך נמי בדאיתא שינוי מעשה; מיהו קשה: דא"כ בלא נתנתו לספר נמי טהור מן המדרס - ואי איכא שינוי מעשה? ומההיא דהיו אביו ואמו מזרקין בו כלים משמע דבזריקה בעלמא בלא שום מעשה מהני לאביי? וצ"ל דייחוד דדיבור בעלמא לא מהני אלא א"כ נטלו ואמרו "זה יהיה למת ולספר"; והא דנקט האורג - לאו דוקא, אלא משום רבותא דרבא דאפילו הכי שרי.]

תא שמע: 'נפש (בנין שעל הקבר) שבנאו לשם חי (לכשימות יקבר בו) - מותר בהנאה; הוסיף בו דימוס (נדבך של אבנים) אחד לשם מת - אסור בהנאה' (אלמא הזמנה מילתא היא) ! ?

הכא במאי עסקינן? - דרמא ביה מת. אי הכי - מאי איריא 'הוסיף'? כי לא הוסיף - נמי לא! ? צריכא (האי 'הוסיף'): (לאשמועינן ד) אף על גב דפנייה (למת לאחר זמן מתוך הקבר - הקבר אסור בהנאה משום 'הוסיף', דה"ל הזמנה ומעשה; דאי לא הוסיף - שרי אי פנייה, דהוה ליה כצר ביה ולא אומניה).

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא: אם היה מכירו (לאותו דימוס) - חולצו - ומותר.

תא שמע: 'החוצב קבר לאביו והלך וקברו בקבר אחר - הרי זה לא יקבר בו עולמית (אלמא הזמנה מילתא היא) ! התם - משום כבוד אביו (משום כבוד אביו יש לחוש, אבל משום איסורי הנאה ליכא, כגון אם חצבו לשם מת אחר מתחילה - לא [אין איסור]); הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא: 'רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף החוצב אבנים לאביו (מן ההר לבנות בהן קבר לאביו ולא בנה) והלך וקברו במקום אחר - הרי זה לא יקבר בהן עולמית'; אי אמרת בשלמא משום כבוד אביו - שפיר, אלא אי אמרת משום הזמנה - טווי לאריגה מי איכא למאן דאמר (אפילו אביי לא קאמר אלא באורגא דאריג חזי למת, אבל טווה פשתן לארז בגד למת לא אמר דתיהוי הזמנה) ! ?

תא שמע: 'קבר חדש (השתא קסלקא דעתא אפילו זימנו למת) מותר בהנאה; הטיל בו נפל - אסור בהנאה'; 'הטיל' - אין, לא הטיל - לא (ואף על גב דהזמין) !

הוא הדין דאף על גב דלא הטיל (ו'קבר חדש' דקאמר - כשחצבו לאדם חי, או סתם: לכשיצטרך), (והאי דקאמר 'הטיל' - משום דבעי לאשמועינן דנפל תופס קברו לאוסרו אף על גבי שפיניהו) ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל, דאמר (במסכת אהלות (פס"ז בתוספתא??)) 'אין לנפלים תפיסת הקבר' - קא משמע לן.

תא שמע: [שקלים פ"ב מ"ה] 'מותר המתים (גבו צדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותרו מהן) - למתים (יניחום לצורך מתים אחרים); מותר המת (גבו לשם מת פלוני) - ליורשיו (ליהנות מהן)' (אלמא הזמנה לאו מילתא היא) ! ?

הכא במאי עסקינן? - שגבו מחיים. הא לא תני הכי, דתנן 'מותר המתים למתים מותר המת ליורשיו' ותני עלה: 'כיצד? גבו למתים סתם - זהו 'מותר המתים למתים'; גבו למת זה - זהו מותר המת ליורשיו' ! ? וליטעמין - אימא סיפא (אדרמית לה מרישא סיעיה מסיפא): 'רבי מאיר אומר: לא יגע בהן [במשנתנו: יהא מונח] עד שיבא אליהו (כדמפרש טעמא לקמן); רבי נתן אומר: יעשנו דימוס (בנין) [במשנתנו: בונין לו נפש] על קברו [עד כאן במשנה] או זילוף (יין) לפני מטתו; אלא אביי מתרץ לטעמיה (לאוקומי כולי תנאי כוותיה) ורבא מתרץ לטעמיה: אביי מתרץ לטעמיה: דכולי עלמא הזמנה מילתא היא: תנא קמא סבר דחזי ליה - תפיס, דלא חזי ליה (שאינו צריך להוציא בו, דהיינו 'מותר') - לא תפיס, ורבי מאיר מספקא ליה אי תפיס אי לא תפיס (הלכך בלא דעת

יורשין - לא יעשה דימוס, דילמא לא תפיס, ומפסדת להו ליורשין), הלכך לא יגע בהן עד שיבא אליהו, ורבי נתן פשיטא ליה דודאי תפיס, הלכך יעשה דימוס על קברו!

ורבא מתרץ לטעמיה: לכולי עלמא הזמנה לאו מילתא היא (וטעמייהו דרבי מאיר ורבי נתן - לאו משום איסורי הנאה הוא, אלא לפי שנתבזה המת עליהן כשגבו אותם בשמו): תנא קמא סבר כי בזו ליה אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין (תנא קמא סבר מחיים אחליה לזילותיה, וניחא ליה שיתבזה לאחר מיתתו להנאת יורשין), ורבי מאיר מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל, הלכך לא יגע בהן כו'; ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל, הלכך יעשה דימוס על קברו או זילוף לפני מטתו.

תא שמע: 'היו אביו ואמו מזרקין בו כלים (זורקין בגדיהם עליו יותר מן הצורך מפני חיבתו, ומחמת צערן מתכוונין לאסור את כל ממונם עליו) - מצוה על האחרים (הרואין אותם) להצילן (וליסלן מעליו, דאין השבת אבידה גדול מזה) ' (אלמא הזמנה לאו מילתא היא: דאי מילתא היא - ליכא הצלה)!

(סנהדרין מח, ב)

התם משום מררייהו (מתוך צערן הן עושין כן ואין זו הזמנה). אי הכי היינו דקתני עלה 'אמר רבן שמעון בן גמליאל: במה דברים אמורים? - שלא נגעו במטה, אבל נגעו במטה - אסורין' (ואי משום מררייהו למה נאסרין בנגיעת המטה)? תרגמה עולא: במטה הנקברת עמו (שנושאין אותו בה לקבורה ורגילין היו לקבורה עמו; הלכך אף על גב דמשום מררייהו הוא - נאסרין בנגיעה, ומדברנן), (משום) דמחלפי בתכריכי המת (ואתי למימר 'תכריכי המת מותרין'; אבל במטה שמת בה - אין רגילין לכורכו עליה בתכריכי קבורה - אין נאסרין, דמשום הזמנה ליכא: דהא מחמת צערא הוא, ומשום גזירה נמי ליכא: דהא לא מיחלפא בתכריכי המת).

תא שמע: 'כיס שעשאו להניח בו תפילין - אסור להניח בו מעות (דהזמנה מילתא היא וקשיא לרבא); הניח בו תפילין (באקראי בעלמא) - יניח בו מעות'

אימא 'עשאו' (כיס שעשאו לתפילין) והניח בו תפילין אסור להניח בו מעות', (ומשום סיפא איצטריך למיתנייה: לאשמועינן) כדרב חסדא (דצר ביה ולא אזמניה - לא הוו 'תשמישי מצוה' בהכי).

תא שמע: 'אמר לאומן "עשה לי תיק של ספר" או "נרתיק של תפילין": עד שלא נשתמש בהן קודם - מותר להשתמש בהן חול [לפיכך הזמנה לאו צילתא, כדרבא!], נשתמש בהן קודם - אסור להשתמש בהן חול'!

תנאי היא, דתניא: ציפן (לתפילין) זהב (פסולות; הלכה למשה מסיני הוא), או שטלה עליהן (לשון טלאי) עור של בהמה טמאה (כלומר: חיפן בעור בהמה טמאה) - פסולות (דכתיב בהן (שמות יג, ט) למען תהיה תורת ה' בפיך); עור בהמה טהורה - כשירות, אף על פי שלא עיבדן לשמן (שלא עבדו לעור זה לשמו; דהזמנה לאו מילתא היא, ולא איכפת לן בה). רבן שמעון בן גמליאל אומר: אף עור בהמה טהורה פסולות, עד שיעבדו לשמן.

אמר ליה רבינא לרבא: מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת (שמת מוטל בה בבזיון כזה להשהותו עד שיארגו לו בגד)? (ואת ואביי במילתיה דליתיה פליגיתו). אמר ליה: אין: כגון שכבי דהרפניא (עניים היו, ולאחר מיתה גובין להן ואורגין להן בגדים קלושים לאחר מיתה).

דרש מרימר: הלכתא כוותיה דאביי; ורבנן אמרי הלכתא כוותיה דרבא, והלכתא כוותיה דרבא.

תנו רבנן: הרוגי מלכות (שנתחייבו מיתה למלכי ישראל, כגון שמרדו בו דכתיב (יהושע א, יח) כל איש אשר ימרה את פיק וגו') [ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוו יומת רק חזק ואמץ] - נכסיהן למלך; הרוגי בית דין - נכסיהן ליורשין; רבי יהודה אומר: אף הרוגי מלכות נכסיהן ליורשין; אמרו ליה לרבי יהודה: והלא כבר

נאמר (מלכים א' כא, יח) [קום רד לקראת אחאב מלך ישראל אשר בשמרון] הנה בכרם נבות אשר ירד שם לרשתו (משמע ירושה גמורה, ומן הדין) ! ?

אמר להן: בן אחי אביו היה, וראוי ליורשו היה. והלא הרבה בנים היו לו (לא ידענא מהיכא ילפי) ?

אמר להן "אותו ואת בניו הרג, שנאמר (מלכים ב' ט, כו) אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי [אמש נאם ה' ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ה' ועתה שא השלכהו בחלקה כדבר ה']". ורבנן ?

ההוא - בנים הראוין לצאת ממנו.

בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך, היינו דכתיב (מלכים א' כא, יג) [ויבאו שני האנשים בני בליעל וישבו נגדו ויעדהו אנשי הבליעל את נבות נגד העם לאמר] בך נבות אלהים ומלך [ויצאהו מחוץ לעיר ויסקלהו באבנים וימת] (היינו דכתיב 'ומלך': העידוהו שמרד במלכות, כדי שיתחייב מיתה למלכות ויהיו נכסיו למלך); אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין - למה לי 'ומלך' (אי משום דבעי למיקטליה, וירשנו מחמת קורבה - ב'ברך נבות אלהים' סגי) ?

ולטעמין (דמלך לחייבו מיתת מלכות נאמר) - 'אלהים' למה לי (הא מחייב ליה משום מלכות) ? - אלא לאפוש ריתחא (דדיינין עליו שלא ירננו אחר אחאב, למימר: בשבילו הרגו, ובלי פשע) ! - הכי נמי לאפוש ריתחא.

בשלמא למאן דאמר נכסיהן למלך היינו דכתיב (ביואב) (מלכים א' ב, כח) [והשמעה באה עד יואב כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה] וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח, וכתוב (מלכים א' ב, ז) [ויבא בניו אל אהל ה' ויאמר אליו כה אמר המלך צא] ויאמר לא כי פה אמות [וישב בניו את המלך דבר לאמר כה דבר יואב וכה ענני] (לא אהיה נדון למלכות כדי שלא יהיו נכסיו למלך); אלא למאן דאמר נכסיהן ליורשין - מאי נפקא ליה מינה ?

לחיי שעה (דחוי בעלמא עד שישיבו הדברים לשלמה ויבואו). [המשך הפסוק:] וישב בניו את המלך דבר לאמר כה דבר יואב וכה ענני (משמע: דבר וענייה הרבה, וקרא 'כי פה אמות' הוא דכתיב, ותו לא) - (אלא הכי) אמר ליה: זיל אימא ליה: תרתי לא תעביד בהאי גברא: אי קטלית ליה - קבול לטותיה דלטייה אבוך, ואי לא - שבקיה, דליקו בלטותיה דלטייה אבוך. (מלכים א' ב, זא) ויאמר לו המלך עשה כאשר דבר ופגע בו וקברתו [והסירת דמי חנם אשר שפך יואב מעלי ומעל בית אבין].

אמר רב יהודה אמר רב: כל קללות שקילל דוד את יואב - נתקיימו בזרעו של דוד (מפני שקיבלן שלמה עליו):

(שמואל ב' ג, כט) [יחלו על ראש יואב ואל כל בית אביו] אל יכרת מבית יואב זב ומצורע ומחזיק בפלך ונופל בחרב וחסר לחם

זב - מרחבעם, דכתיב (מלכים א' יב, יח) [וישלח המלך רחבעם את אדרם אשר על המס וירגמו כל ישראל בו אבן וימת] והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלים, וכתוב (ויקרא טו, ט) וכל המרכב אשר ירכב עליו הזב יטמא ('לעלות במרכבה' וגבי זב כתיב נמי 'מרכב' אסמכתא לגזירה שוה);

מצורע - מעוזהו, דכתיב (דברי הימים ב' כו, טז) וכחזקתו גבה לבו עד להשחית וימעל בה' אלהיו ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת וכתוב (דברי הימים ב' כו, יט) [ויזעף עזיהו ובידו מקטרת להקטיר ויזעפו עם הכהנים] והצרעת זרחה במצחו [לפני הכהנים בבית ה' מעל למזבח הקטרת]; מחזיק בפלך (אוחז מקל לישען עליו מחמת חולי הרגלים) - מאסא, דכתיב (מלכים א' טו, כג) [ויתר כל דברי אסא וכל גבורתו וכל אשר עשה והערים אשר בנה הלא המה כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה] רק לעת זקנתו חלה את רגליו, ואמר רב יהודה אמר רב: שאחזו פודגרא (כן שם החולי אף בלשוננו).

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן: היכי דמי ? אמר ליה: כמחט בבשר החי.

מנא ידע (רב נחמן) ?

אי בעית אימא מיחש הוה חייש ביה, ואיבעית אימא מרביה הוה גמיר לה, ואיבעית אימא (תהלים כה, יד) סוד ה' ליראיו ובריתו להודיעם; נופל בחרב - מיאשיהו, דכתיב (דברי הימים ב' לה, כג) [ויורו היורים למלך יאשיהו] [ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאד]; ואמר רב יהודה אמר רב: שעשו כל גופו ככברה;

וחסר לחם - מיכניה, דכתיב (מלכים ב' כה, ז) [וארוחתו ארוחת תמיד נתנה לו] [מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חייו] (מאת נבוכדנצר היתה לו); אמר רב יהודה אמר רב: היינו דאמרי אינשי:

(סנהדרין מט, א)

תהא לוטא ולא תהא לאטה (נוח לך להיות מן המקוללים ולא מן המקללים, לפי שסוף קללת חנם לשוב אל המקלל) .

אתיוה ליואב דייניה; אמר ליה: מאי טעמא קטלתיה לאבנר?
אמר ליה: גואל הדם דעשאל הואי.

עשאל - רודף הוה!

אמר ליה: היה לו (לאבנר) להצילו (את עצמו) באחד מאבריו (של עשאל, ולא יהרגנו; דהכי אמרינן [ב'בן סורר ומורה'] [נ,א,ע,א]: 'רודף אחר חבירו להרגו ויכול זה להציל את עצמו באחד מאבריו של רודף ולא עשה כן אלא חזר כנגדו והרגו - נהרג עליו') .

אמר [ו] ליה: לא יכיל ליה (אבנר לכוון באחד משאר איבריו) .

אמר להו (יואב): השתא בדופן חמישית כיון ליה, דכתיב (שמואל ב,כג) [וימאן לסור] ויכהו אבנר באחרי החנית אל החומש [ותצא החנית מאחרי ויפל שם וימת תחתו ויהי כל הבא אל המקום אשר נפל שם עשהאל וימת ויעמדו], ואמר רבי יוחנן: בדופן חמישית (כנגד צלע חמישי): במקום שמרה וכבוד תלויין בו - באחד מאבריו לא יכיל ליה?

אמר ליה ניזיל אבנר (דינו של אבנר פטור אתה עליו); מאי טעמא קטלתיה לעמשא?

אמר ליה: עמשא - מורד במלכות הוה, דכתיב (שמואל ב,כד) ויאמר המלך לעמשא הזעק לי את איש יהודה שלשת ימים [ואתה פה עמד] [פטוק ה] וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר [מן המועד אשר יעדו]

אמר [ו] ליה: עמשא - אכין ורקין דרש: אשכחינהו דפתיח להו במסכתא (אשכחון שמצאן שהיו עסוקין במסכת ולא רצה לבטלן כדמפרש ואזיל); אמר: כתיב (יהושע א,יח) כל איש אשר ימרה את פיך ולא ישמע את דבריך לכל אשר תצוונו יומת [רק חזק ואמץ]; יכול אפילו לדברי תורה? תלמוד לומר: רק חזק ואמץ (דאינו מורד במלכות, דכתיב 'רק חזק ואמץ': רקין - מיעוטינן; שאם בא המלך לבטל דברי תורה - אין שומעין לו); אלא הוה גברא מורד במלכות הוה, דכתיב (מלכים א,כח) והשמועה (כשנמשח שלמה) באה עד יואב (ונתיירא) כי יואב נטה אחרי אדניה ואחרי אבשלום לא נטה (כשמודד בדוד אביו) [וינס יואב אל אהל ה' ויחזק בקרנות המזבח]; מאי 'לא נטה' (כלומר מה לנו להזכיר כאן וכי מה היה לו לירא שלא נטה אחר אבשלום וכאן נטה)? אמר רב יהודה: שביקש לנטות ולא נטה (אלא מגיד לך הכתוב שבקש לנטות גם אחרי אבשלום אלא שלא גמר מחשבתו כדמפרש); ומאי טעמא לא נטה? אמר רבי אלעזר: עדיין ליחלוחית של דוד קיימת (מפני שעדיין היה ליחלוחית גבורתו של דוד קיימת, אבל עכשיו שהזקין יצא מדרכו ונטה אחרי אדוניה) . רבי יוסי ברבי חנינא אמר: עדיין איצטגניני של דוד (בעלי אגרופים שלו) קיימין (שעל ידם הוא נלחם ויוצא ובא על פיהם; 'איצטגנינות' דכל הש"ס - לשון מזלות וחודים בכוכבים, והנך קרי הכי משום שהיה דוד נסמך עליהם, ועושה על פיהם, והולך אחר דבריהם), דאמר רב יהודה אמר רב: ארבע מאות ילדים (בחורים) היו לו לדוד, כולן בני יפת תואר היו (נשי עובדי כוכבים שהיו לוקחים בשביה, והתירן הכתוב כדכתיב (דברים כב,יא) וראית בשביה [אשת יפת תאר וחשקת בה ולקחת לך לאשה]), ומגדלי בלורית היו (כמשפטי העובדי כוכבים, כדי שייראו בעלי אימה ויפחדו מהו), ומהלכין בראשי הגייסות היו, והן הן בעלי אגרופין של דוד;

ופליגא דרבי אבא בר כהנא, דאמר רבי אבא בר כהנא: אילמלא דוד (שהיה עוסק בתורה) - לא עשה יואב מלחמה (אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד), ואילמלא יואב - לא עסק דוד בתורה, דכתיב (שמואל ב, ח,טו-טז) [וימלך דוד על כל ישראל] ויהי דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו, [פטור טז] ויואב בן צרויה על הצבא [ויהושפט בן אחילוד מזכיר]; מה טעם 'דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו' - משום ד'יואב על הצבא'; ומה טעם 'יואב על הצבא'? - משום ד'דוד עושה משפט וצדקה לכל עמו' .

(שמואל ב,ג,כו) ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישיבו אותו מבור הסירה [ודוד לא ידע]; מאי 'בור הסירה'?

אמר רבי אבא בר כהנא: בור וסירה גרמו לו לאבנר שיהרג (בור: צפחת מים שלקח דוד מראשותיו של שאול כשהיה ישן במעגל, וכשאמר להם דוד: בני מות אתם שלא שמרתם את אדוניכם שכבר הייתי יכול להורגו (שמואל א,כ,טז) ראו נא אינפוא] חנית המלך ואיה צפחת המים וגו'; היה לו לאבנר למחות בשאול ולומר לו: ראה כמה צדיק הוא שלא הרגך, ולא מיחה, אלא אמר שמא אחד מבני הצבא נתנם לו

וסירה = קוף; כשכרת דוד את כנף מעילו של שאול במערה היה לו לאבנר ללמד זכות על דוד ולומר לשאול: ראה כמה חס עליך ולא הרגך בהיותך יחד עמו במערה; ולא לימד זכות אלא אמר: שמא כשעברתם אצל הקוצים והסירים - נכנס אחד מן הקוצים בכנף מעילך, והוא היה טמון שם וחתכו) .

(שמואל ב ג, כז) [וישב אבנר חברון] ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי [ויכהו שם החמש וימת בדם עשהאל אחיו]; אמר רבי יוחנן: שדנו דין סנהדרי (כמו דברים כא, יט) 'אל זקני עירו ואל שער מקומו' דסתם שער - לשון סנהדרי הוא, שהיו דנין שם): אמר ליה: מאי טעמא קטלתיה לעשאל? עשאל רודף היה. היה לך להצילו באחד מאיבריו. לא יכולי ליה.

השתא בדופן חמישית כוונת ליה - באחד מאיבריו לא יכולת ליה? 'לדבר אתו בשלי' - אמר רב יהודה אמר רב: על עיסקי שלו (לשון של נעלך (שמות ג, ה); שאל לו בערמה: יבמה גזמת היאך חולצת? התחיל שוחה מלפניו ומראהו "כך היא חולצת, בשיניה" והוא שלף חרבו והרגו, כדכתיב (מלכים א ב, ה) בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו). 'ויכהו שם אל החומש' - אמר רבי יוחנן: בדופן חמישית, מקום שמרה וכבוד תלויין בו.

(מלכים א ב, לב) והשיב ה' את דמו על ראשו אשר פגע בשני אנשים צדיקים וטובים ממנו [ויהרגם בחרב ואבי דוד לא ידע את אבנר בן נר שר צבא ישראל ואת עמשא בן יתר שר צבא יהודה]: 'טובים': שהיו דורשין אכין ורקין (שלא לקיים מצות המלך לעבור על דברי תורה; עמשא - כדאמרן; אבנר: כשאמר לו שאול לעבדיו (שמואל א כב, יז) סובו והמיתו את כהני ה' וגו' וכתיב (שם) ולא אבו עבדי שאול לשלוח ידם ולפגוע וגו') והוא לא דרש (והרג אוריה במצותו של דוד אף על גב שלא צוה דוד אלא באיגרת כדכתיב (שם ב יא, טו) ויכתב בספר לאמר הבו את אוריה וגו'); 'צדיקים': שהן בפה ולא עשו, והוא באיגרת עשה.

(שמואל ב כ, י) ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב [ויכהו בה אל החמש וישפך מעיו ארצה ולא שנה לו וימת ויואב ואבישי אחיו רדף אחרי שבע בן בכרי]; אמר רב: שלא חשדו; (מלכים א ב, לד) [ויעל בניהו בן יהוידע ויפגע בו וימתהו] ויקבר בביתו במדבר (ביואב כתיב) - אטו ביתו מדבר הוא? אמר רב יהודה אמר רב: כמדבר: מה מדבר מופקר לכל - אף ביתו של יואב מופקר לכל (לעניי להתפרנס מביתו); דבר אחר: כמדבר: מה מדבר מנוקה מגזל ועריות - אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות

(דברי הימים א יא, ח) [ויבן העיר מסביב מן המלוא ועד הסביב] ויואב יחיה את שאר העיר; אמר רב יהודה: אפילו מוניני וצחנתא (מוניני = דגים קטנים, וצחנתא = מין דגים קטנים) (אפילו דברים דקים וענוגים) טעים (שהיה טועם) פריס להו (משלח להם למזונות לעניינים של עיר; פריס: לשון פרס שנוטלין מבית המלך ופסוק זה בדברי הימים כשלכד דוד את מצודת ציון).

הדרן עלך נגמר הדין